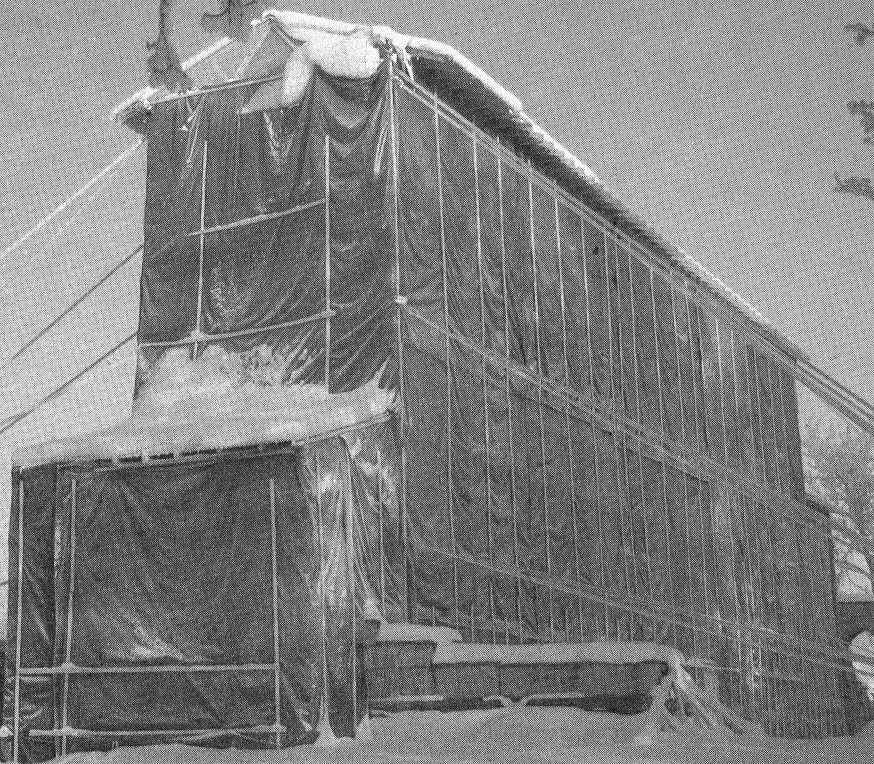

Nicolay

LØSSALG 35,-
NR. 56/2-91

ARKEOLOGISK
TIDSSKRIFT

Nicolay

ARKEOLOGISK TIDSSKRIFT

Utgitt av studentene ved Universitetets
Oldsaksamling, Oslo

Redaktør: Sjur Harby

I redaksjonen: Håkon Glørstad, Inger
Karlberg, Ingunn Holm, Anne Traaholt,
Espen Uleberg, Ronny Henriksen og
Gjermund Kolltveit

Formgivning og sats: Ford & Solheim
Rehabsenteret, Nesodden. 09 914262

Trykk: Sandvig A/S

Trykt på 100% resirkulert papir
Opplag: 1400

Abonnement kan tegnes ved skriftlig
henvendelse til:
NICOLAY - arkeologisk tidsskrift
Universitetets Oldsaksamling
Frederiksgt. 3
0164 Oslo

ISSN 0332/8937

Forsidefoto: Gunnar Rønningen
Illustrasjon s.3: Annegi Eide

Redaksjonen takker alle som har bidratt til
dette nummeret.
Ettertrykk tillatt når kilden oppgis.

INNHOLD

*Shelter from the storm - vernbygg over
Hamar domkirkeruin*

Av Elin Dahlin 4

Lødingensverdet; en spekulativ analyse

Av Kathy Elliott 12

Øivind Lunde - et interju

Av Anne Traaholt 20

Musikk i Noreg i mellomalderen

Av Alf Tore Hommedal 24

Gudme Møllegårdsmarken Lundeberg

Av Ole Stålborg 30

Interju med Bjørnar Olsen

Av H. Glørstad og I. Holm 36

Borre en formidlingsteoretisk frikobling

Av Torstein Arisholm 44

Oslo innerst i viken,...

Anmeldt av Knut Paasche 50

Soløeigs Urtehage

Anmeldt av Cecilie Jensen 54

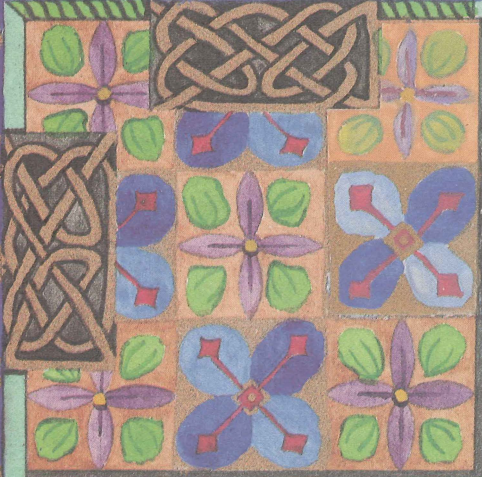
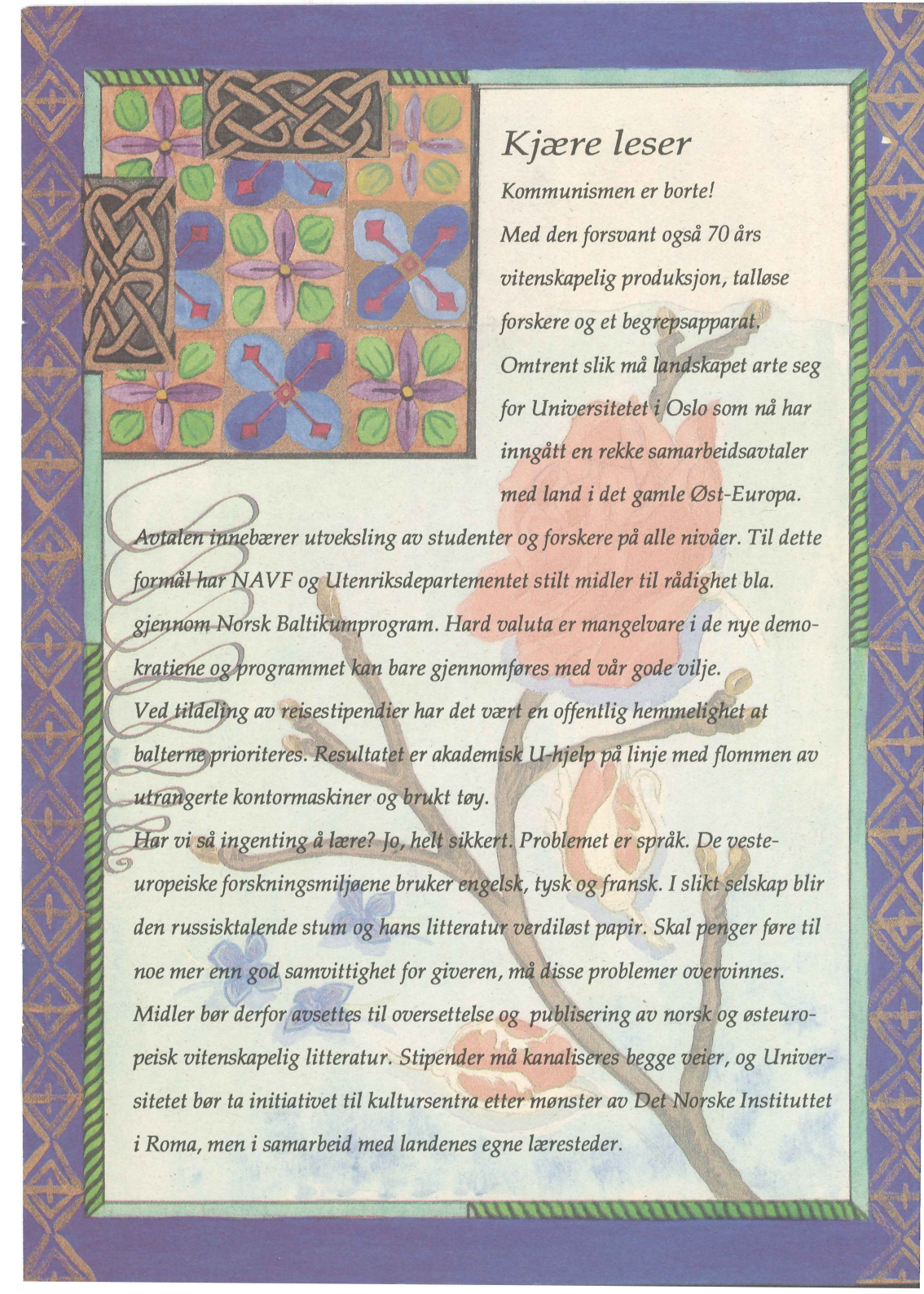
The Viking discovery of America

Anmeldt av Tom Bloch-Nakkerud 58

Nicolay Nicolaysen (1817-1911) ble i
1860 ansatt som antikvar av stortinget
for å "beskæftige sig med Rigets
Fortidslevninger". Vervet ble knyttet til
Forening til norske

Fortidsminnesmærkers bevaring. Han
hadde en meget omfattende utgraving
og undersøkelses virksomhet i løpet av
sin karriere. De mest kjente er hans
utgraving av Munkelivsklosteret i
Bergen, Mariakirken i Oslo og
utgravingen av Gokstadskipet, men
dette er bare brøkdeler av hans
samlede arbeide. Han deltok også
aktivt i restaureringen av Trondheims
domkirke og kongehallen på
Bergenshus. Han har også ytet en
betydelig innsats for kunsthåndverkets
fremme. Han stod bla. bak opprettelsen
av Kunstindustrimuseet i Oslo.
Nicolaysen hadde en omfattende
litterær produksjon. Hans mest kjente
verker er: "Mindesmærker af Middeldal-
derens Kunst i Norge", "Norske
stiftelser" (1-5), "Norske Magazin" (1-
3), "Norske Bygninger fra Fortiden"
(1-3), "Norske Fornlevninger",
"Langskipet fra Gokstad" og "Kunst og
Haandværk fra Norges Fortid". Han
stod også for utgivelsen av
"Aarsberetningerne fra Foreningen til
Norske Fortidsminnesmærkers
Bevaring" fram til 1899, der han
redegjorde for årets utgravninger og
undersøkelser. HG

Kjære lesar

Kommunismen er borte!

Med den forsvant også 70 års vitenskapelig produksjon, talløse forskere og et begrepsapparat.

Omtrent slik må landskapet arte seg for Universitetet i Oslo som nå har inngått en rekke samarbeidsavtaler med land i det gamle Øst-Europa.

Avtalen innebærer utveksling av studenter og forskere på alle nivåer. Til dette formål har NAVF og Utenriksdepartementet stilt midler til rådighet bla.

gjennom Norsk Baltikumprogram. Hard valuta er mangelvare i de nye demokratiene og programmet kan bare gjennomføres med vår gode vilje.

Ved tildeling av reisestipendier har det vært en offentlig hemmelighet at balterne prioriteres. Resultatet er akademisk U-hjelp på linje med flommen av utrangerte kontormaskiner og brukt tøy.

Har vi så ingenting å lære? Jo, helt sikkert. Problemet er språk. De vesteuropeiske forskningsmiljøene bruker engelsk, tysk og fransk. I slikt selskap blir den russisktalende stum og hans litteratur verdiløst papir. Skal penger føre til noe mer enn god samvittighet for giveren, må disse problemer overvinnes.

Midler bør derfor avsettes til oversettelse og publisering av norsk og østeuropeisk vitenskapelig litteratur. Stipendier må kanaliseres begge veier, og Universitetet bør ta initiativet til kultursentra etter mønster av Det Norske Instituttet i Roma, men i samarbeid med landenes egne læresteder.

SHELTER FROM THE STORM

- vernebygg over

Hamar domkirkeruin

Av
Faglig
sekretær for
EUROCARE,
Elin
Dahlin
Riksantikvaren/
Norsk institutt
for luftforskning

De fleste av oss drar kjensel på Bob Dylans sang "Shelter from the storm". Fullt så kjent er ikke planene for det vernebygg som vil bli presentert i denne artikkelen, men vi som arbeider med dette spennende prosjektet ser ikke bort fra at dette byggverket vil kunne bli minst like verdenskjent som Dylans sang.

Helt siden det i 1984 ble foreslått at den beste løsning for å sikre Hamar domkirkeruin var å bygge et hus over den, har det stormet rundt ruinen. I 1987 arrangerte Riksantikvaren og Hedmarks-museet en åpen arkitektkonkurranse om et vernebygg for Hamar domkirkeruin. I konkurransen ønsket man å få belyst hvorvidt et vernebygg kunne gis en utforming som tok vare på de verdier som er knyttet til ruinen, til stedet og til landskapet. Om Lund & Slaattos vinnerutkast skrev juryen: "en overbevisende gjennomført, fri og poetisk

oppfyllelse av programmets krav i et enkelt konsept, forankret i en inngående og troverdig analyse". Lund & Slaattos forslag til vernebygg ser ut som et enormt stort vindskjvert telt bygget i glass og aluminium. Blant overskriftene i avisene har man kunnet lese følgende: "Ruinen i Norges-glass", "...Domkirkeruinen på Odden trenger ikke noen glass-boble..", "...Støp en plast-ruin"... "2560 underskrifter til Sissel Rønbeck".....

Det manglet ikke på meningsytringer, og det gikk til og med så langt at man samlet inn underskrifter fra de som var i mot et vernebygg.

Nå ser det imidlertid ut til at stormen har stilnet og at mulighetene for et vernebygg i glass vil kunne stå ferdig til OL i 1994, det satser i hvert fall både Riksantikvaren, Hedmarksmuseet og EUROCARE på. For, som det sto beskrevet i Nicolay nr. 55/1-91, er dette prosjektet også blitt utviklet til et EUROCARE

prosjekt; EU 446 EURO CARE BUILD, innunder EUREKA.

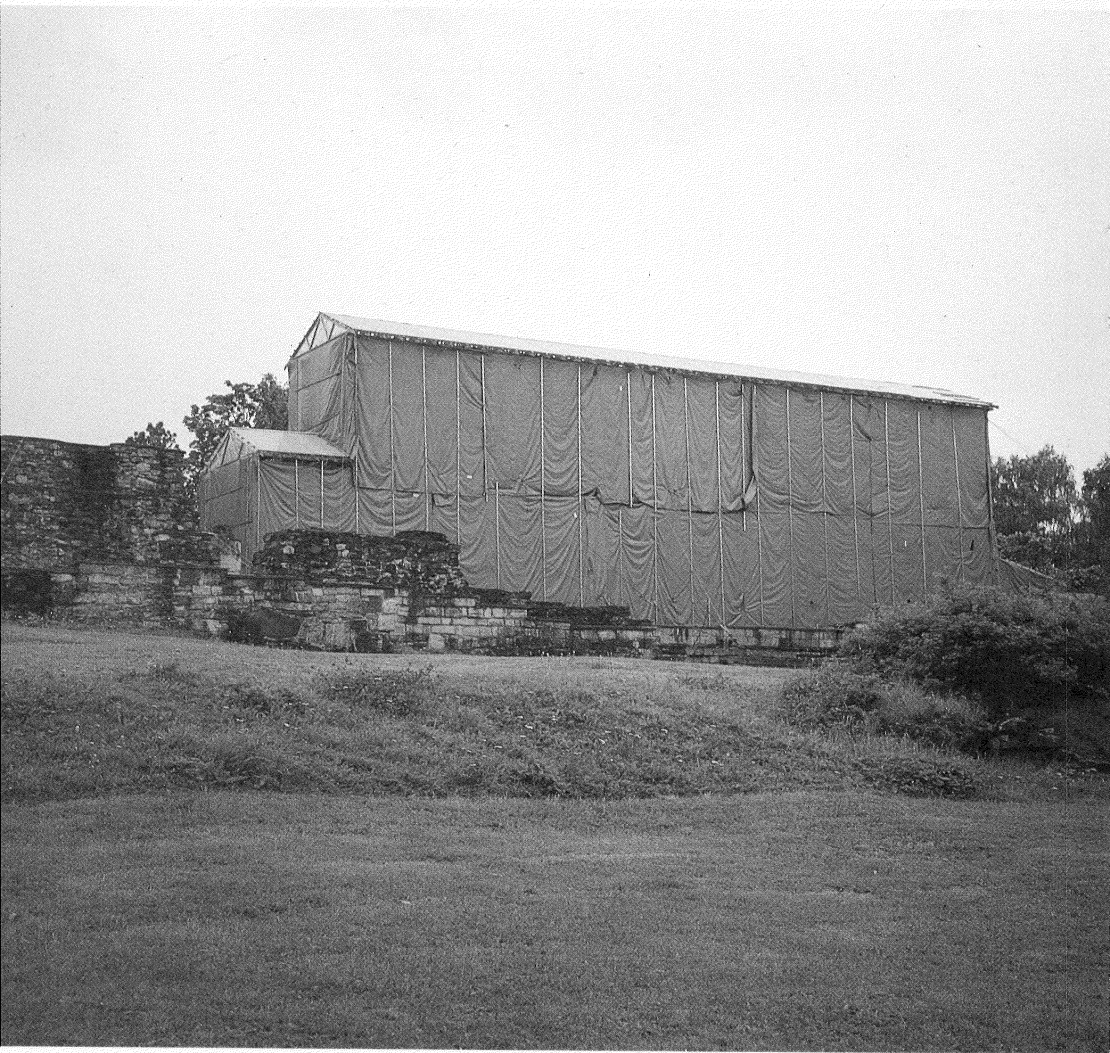
Vi skal i det følgende se nærmere på dette prosjektet som er blitt omtalt som verdens største glassmonter, samt vurdere tilstanden til "gjenstanden" som skal inn i monteringen, for bedre å kunne forstå hvorfor dette byggverket er nødvendig.

Hamar Domkirkeruin

For å forstå ruinen må vi gå tilbake i historien og se på hvordan selve kirken opp-

rinnelig har sett ut. Domkirken ble sannsynlig påbegynt kort tid etter at Hamar ble oppnevnt som bispesete i 1152 og man antar at den sto ferdig på begynnelsen av 1200-tallet. Det vil si at de eldste deler er utført i romansk stil, mens de senere utvidelsene av kirken på 1300-tallet ble bygget i gotisk stil. Kirken er i sin helhet bygget i kalkstein som mest sannsynlig enten stammer fra selve Domkirkeodden eller fra Furuberget som er et kalksteinsbrudd like i nærheten.

Hamar domkirkeruin før overdekning.
Foto;
Hedmarksmuseet og Domkirkeodden

Hamar
domkirkeruin etter
midlertidig
overdekking.
Foto: Elin Dahlin

I 1529 var kirken så forfallen at man ønsket å rive den. Kongen bestemte derimot i 1551 at kirken skulle settes i stand, men allerede i 1567 brant kirken som et resultat av svenskenes herjinger. Igjen ble det gjort forsøk på å reparere

kirken, men i 1584 hadde man ikke råd til videre vedlikehold. I løpet av 1600-tallet raste både vestgavlen og sentraltårnet ned. Som de fleste andre steinbygg fra middelalderen, ble også denne brukt som steinbrudd for bygg som

ble oppført i nærheten. Kalksteinen ble også brent til kalk for bruk i kalkmørtelproduksjonen som foregikk ytterst på Domkirkeodden.

På midten av forrige århundre ble ruinen et yndet motiv for flere av våre kunstnere, og

den ble etter hvert en større del av folks bevissthet.

Restaurering og konservering av ruinen

Den første utgravning og restaurering av ruinen ble

Vernebygg over ruinen. Modell etter tegning av Lund & Slaatto.
Foto: Elin Dahlin.

Gubben

Vil vi få oppleve Domkirkeruinene i Norgessglass?

- I så fall blir de skikkelig konservert.

foretatt i 1884-85 av ingeniør J.F. Didrikson, mens arkitekt O. Nordhagen foretok en bygningssarkeologisk undersøkelse av ruinen i 1903. Siden den tid har det blitt utført restaureringsarbeider på ruinen mer

eller mindre regelmessig.

I 1931 utarbeidet arkitekt Gerhard Fischer en plan for konservering av ruinen. De mest omfattende restaureringsarbeidene ble utført i perioden 1935-38 under ledelse av Cato Enger som var engasjert av Riksantikvaren. Den gang ble det lagt armert sementdekke med Oppdal-skifer som overdekning over murene for å beskytte murkjernene. Stein fra Furuberget ble brukt til å reparere de forfalne delene. Murflatene ble reparert og hele ruinen ble sprøytet med varm linolje for å begrense avskallingen. Fra 1939 har Hedmarksmuseet hatt tilsyn med ruinen. Vedlikeholdsarbeidet har hele tiden vært en kamp mot forvitring og avskalling, som for en stor del skyldes skader påført under den tidligere brannen, samt en kombinasjon av frost- og klimatiske problemer. For å forhindre ras fra ruinen har man blant annet på undersiden av buene på søndre midtskipsmur så sent som på 1960-tallet smurt på et lag med sement som dekker over så vel fuger som kvaderstein. Toppavdekking over den høye midtskipsmuren ble på begynnelsen av 80-tallet erstattet med armerte tette betongplater. Tilstanden til ruinen, og da særlig til søndre midtskipsmur, var så kritisk

at sidestabiliteten var truet. I søylene er det store sprekke-dannelser og selv med et konvensjonelt vedlikehold har det ikke vært mulig å hindre en økt forvitring av ruinen. På bakgrunn av konsulentuttalelser som konkluderte med at ruinen måtte bygges inn, besluttet Riksantikvaren derfor i 1985 å dekke over søndre midtskipsmur med en midlertidig presenning for å forhindre vanninntrengning og ytterligere frostskafer.

Riksantikvaren har siden den tid arbeidet for å få økt bevilgninger til konservering av ruinen. I 1991 ble det bevilget penger og i sommer ble det satt i gang konserveringsarbeider på sør- og nordsiden av søndre midtskipsmur. Konserveringsarbeidet er utført av GBL Restaureringsatelier i samarbeid med Hedmarksmuseet. Sprukken og ødelagt stein er limt og fuger er spekket med kalkmørtel. Konserveringsarbeidet vil fortsette til neste år.

Verdens største glassmonter

Det er fascinerende å studere modellen av det prosjektet som er blitt karakterisert som verdens største glassmonter. Glassbygget skal dekke en flate på 2.500 kvm og arkitektene er opptatt av at profilene

som skal holde glasset blir tynnast mulig. Det kan nærmest sammenlignes med et spindelvev av metall som sammen med søyer, buer og dragere skal holde glasset oppe. Når det gjelder utformingen av dette glassbygget, så kan man trekke paralleller til glasspyramiden som er bygget som nytt inngangsparti for Louvre i Paris og vernebyggprosjektet har allerede vakt internasjonal oppmerksomhet. For å kunne få til de helt spesielle tekniske løsningene ved dette bygget er det i dag etablert flere forskningsgrupper, hvor representanter fra industrien, arkitekter, ingeniører og en rekke andre fagfolk samarbeider. Ikke minst er man opptatt av hvordan klima, det vil si temperatur og fukt, vil bli inne i bygget. I den forbindelse er det etablert et samarbeid med Tekniska Högskolan i Lund, Sverige for å beregne innneklima og energibehovet i bygget. Man er også opptatt av å få til så bra bevaringsforhold som mulig for det arkeologiske materialet som vil bli liggende i grunnen inne i ruinen. Det er derfor en stor utfordring å få være med å utvikle dette som et EURO-CARE-prosjekt, hvor det vil komme frem spennende og nye forskningsresultater som vil inngå i en teknologipakke

beregnet for eksport til andre land.

Vernebygget - en løsning på problemet?

Helt siden antikken har man vært bevisst vedlikehold og pleie av bygninger og monumenter. Opp gjennom århundrene har det pågått en naturlig nedbrytning, og det er først i den senere tid at forurensning og sur nedbør har forårsaket en økt nedbrytningshastighet som det i mange land har vært vanskelig å kontrollere. Tradisjonelt vedlikehold er ikke tilstrekkelig og man har i dag utviklet ulike konserveringsprodukter for å styrke og sikre materialene mot forvitring. Problemet er at man ikke kjenner langtidsvirkningen av konserveringen. Man har etter hvert forstått at man ikke kan

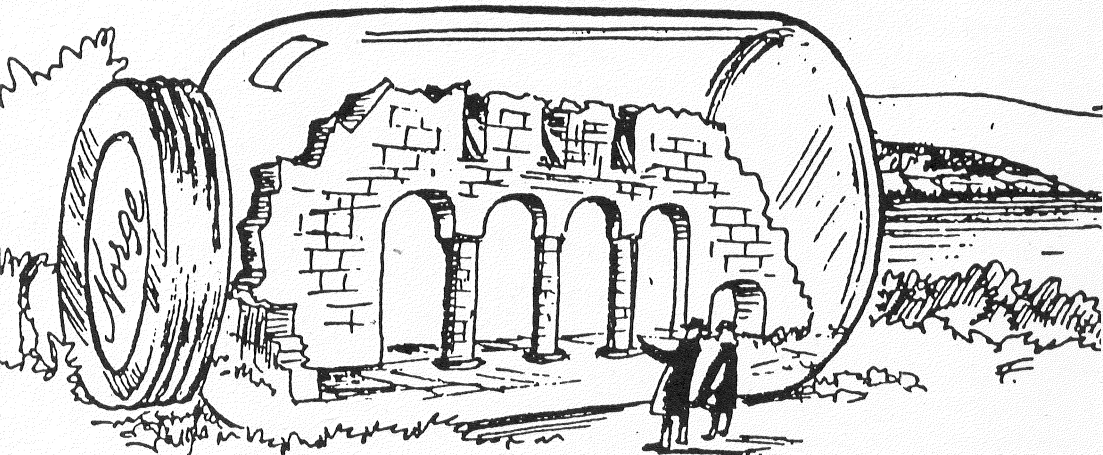
konservere seg bort fra problemene, og at det man må jobbe for i dag er å få begrenset de forurensende utslippene.

Det er en lang og krevende prosess som involverer også andre personer enn oss som er opptatt av kulturminnevernet.

Inntil man får løst dette problemet, må vi tenke på alternative løsninger som kan være med å beskytte vår kulturminnearv.

Et tiltak som har vært diskutert, er å bygge vernebygg over kulturminnene. Første gang forslaget ble lansert var på en kongress i 1969, i Bologna, Italia om konservering av utendørs skulpturer. Der ble det presentert et forslag til et overbygg over de sterkt forvitrede fasadeskulpturene på katedralen i Ferrera, men på lik linje med flere tilsvarende forslag har

Ruinen i
Norges-glass?
Tegn. Tor
Fuglseth. Hamar
Arbeiderblad
10.12.1988

dette prosjektet ikke blitt utført.

Med bakgrunn i utviklingen av vernebygget på Hamar som et EUROCARE-prosjekt, ønsker man å utarbeide et konsept for vernebygg som kan lanseres for ulike typer kulturminner. I den forbindelse har man blant annet engasjert konservator Tord Andersson fra Stockholm, som har arbeidet med problemer omkring forvitring av kulturminner, til å vurdere interessen og mulighetene for et slikt konsept i andre land. Han konkluderer med at det finnes et godt marked for varianter av vernebygg for kulturhistorisk verdifulle bygninger og gjenstander i ulike områder og klimasoner. Videre understreker han betydningen av at en eventuell overbygning må tilpasses de lokale forhold. Man kan for eksempel tenke seg at et truet kulturminne i et sterkt forurenset område blir bygget inn for en kortere eller lengre periode inntil forurensningen har minsket.

Et viktig poeng er at luftkvalitet, temperatur og fuktforhold inne i bygget blir kontrollert og regulert.

Det er mange hensyn å ta før man går til det skritt å bygge inn et kulturminne, men i kampen for bevare monumenter, bygninger og gjenstander må vi begynne å tenke i nye

baner. Vi må vurdere hva som er den beste bevaringsmåte for kulturminnet og kanskje ta mindre hensyn til opplevelsesverdien. Ser vi på forholdene på Hamar, så har det vært protestaksjoner fra folk som vil beholde den karakteristiske ruinprofilen ytterst på Domkirkeodden. De vil heller at den skal restaureres med nyhuggen stein enn at det blir bygget et vernebygg, men det som da vil skje er at ruinen vil bli stående som en kopi og dermed miste sitt originale særpreg. Slik ruinen står i dag, kan vi studere steinen slik den ble brutt i middelalderen, se på den opprinnelige steinhuggerteknikk, muremåte og tekniske utforming. Forholdene ved Hamar domkirkeruin er slik, at i motsetning til mange andre ruiner er ikke denne ruinen så kraftig restaurert.

Vi som arbeider med dette prosjektet håper nå at også de bevilgende myndigheter innser at den eneste løsning for å redde denne karakteristiske ruinen er å bygge et vernebygg over den.

I tillegg til å bevare ruinen vil vi få et meget spennende byggverk som vil være enestående i sitt slag og som i internasjonal sammenheng vil kunne lanseres som et reelt alternativ i bevaringsdebatten.

LITTERATUR.

- Andersson, Tord 1990: Marknadsundersøkning kring skyddinbyggnad av ruiner, arkeologiska lämningar och andra kulturminnen. Notat. Glass og fasade, nr. 4. 1990: Verdens største glassmonter bygges ved Mjøsa.
Norske arkitektkonkurranser, nr.278, 1987. Vernebygg for Hamar domkirkeruin.
Sæther, Tor 1986: Hamar i middelalderen
Tvangsberg, Per Martin 1982: Hamar domkirkes og bispegårds ruiner.
Særtrykk, Årbok for Hedmarksmuseet og Domkirkeodden 1957-68.

LØDINGENSVERDET; *en spekulativ analyse*

Av
Museums
adjunkt
Kathy
Elliott
Universitetets
Oldsaksamling,
Oslo

Denne gjenstands-
analyse ble opp-
rinnelig skrevet i
forbindelse med
et kurs i materiell kultur som
var integrert i Museums-
studiet ved Universitetet i
Leicester. En del av dette
kurset besto i at vi skulle ta for
oss en gjenstand og analysere
den, samtidig som vi skulle
finne fram til hvordan gjen-
standen skulle presenteres for
et publikum. Analysen av
gjenstanden min er basert på
modeller utviklet av Prown og
Pearce. De legger vekt på en
sterkere bruk av subjektive
tolkninger og strukturanalyser
og nedtoner den mer tradisjo-
nelle beskrivelsen av materiell-
kultur som hovedsakelig inne-
holder nøkterne, målbare
beskrivelser.

B E S K R I V E L S E

Gjenstand:
Innlagt jernsverd
Steinsvik, Løding-
gen, Nord-Norge
Oslo (UO): C 20317a

Materialanalyse

Jeg valgte å analysere et

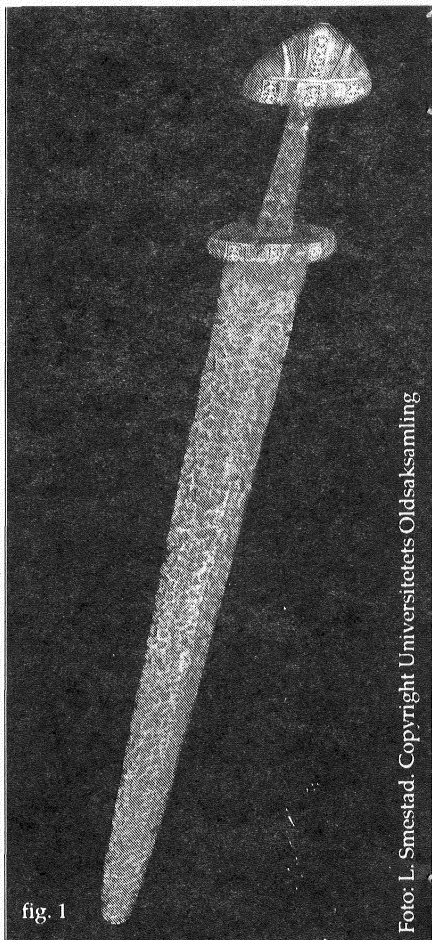

fig. 1

sverd (Fig. 1). Det består av to
hoveddeler; hjalt og tveegget
klinge. Den totale lengden er
1 m med en maksimal bredde
på 8,3 cm ved overgangen til

Foto: L. Smestad. Copyright Universitetets Oldsaksamling

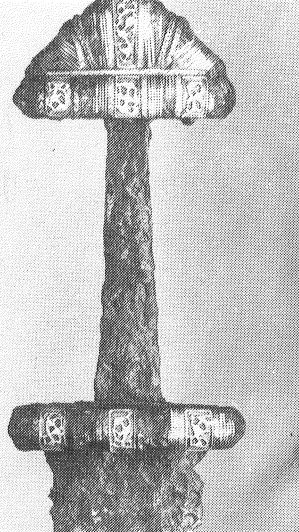

fig. 2

underhjalnt. Det er tungt. Bladet, som er svært forrustet, er laget av jern og er mønster-smidd (damascert) og det har en svak fure (blodrand).

Hjaltenes jernkjerne er dekorert med innlegg av sølv, bronse og kopper.

Dekorativ analyse

Hjaltenes dekorative elementer er ordnet i felt og flater. Bronseinnleggene på sverdknapp og hjaltene inneholder felt med dyrelignende figurer med skjegg eller grisehaler og sammenslyngede lemmer som presser seg utover mot feltene og/eller hverandre (Fig. 2).

Klingens mønstrede overflate gir et "dekorativt" uttrykk, som forsterkes når sverdet er i bevegelse og blir utsatt for lys.

Formanalyse

Sverdet danner en enkel, symmetrisk 2-dimensjonal form som består av tre grunnleggende lineære deler: klingens lange, dominerende vertikale senterlinje, fullført og balansert ved hjaltenes to korte, rettvinklede horisontale linjer (Fig. 3)

Ser man på sverdet som en skulptur, mister formen straks sin 2-dimensjonale balanse. Den dominerende vertikale linjen synes å vokse og snurre rundt et sentralt punkt mellom de to horisontale linjene. Det fanger opp og sprer fargens og lysets metalliske nyanser (Fig. 4).

Subjektiv tolkning

En vag tid, et tåket, disig og goldt sted. På avstand kan jeg se et kaldt skinn og jeg nærmer meg lysets kilde. Sverdets kalde, skjelettaktige form, dets indre utstråling frastøter og tiltrekker meg. Klingens skimrende overflate oppleves levende i bevegelse. Hjaltet synes derimot statisk og kontrollert; en lukket avdeling for små, underlige, buktende skapninger som trykker og vrir seg i fengselscellene sine. Jeg forstår dem ikke, men de virker aggressive, truende. De må ganske sikkert være mektige. Jeg er glad for at de er sikkert innestengt i sverdet.

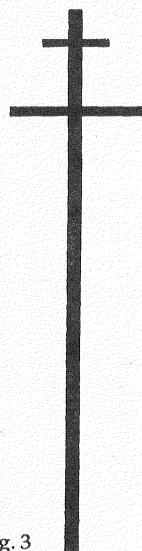

fig. 3

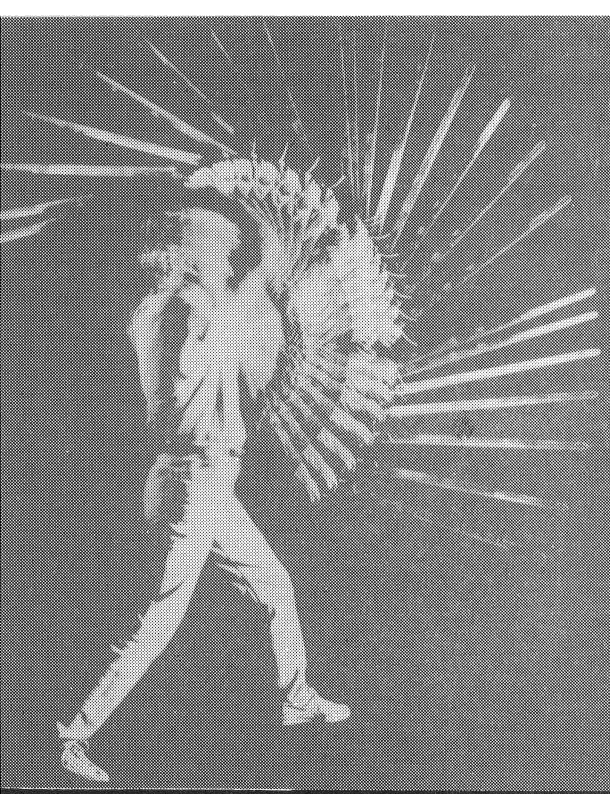

Foto: Richard Mildenhall

fig. 4

Jeg beveger meg forover, rører ved klingen og løfter. Det er tyngre enn jeg hadde trodd, og kaldere, men blir snart varmt ved min berøring. Jeg griper håndtaket og hever klingen. Først får jeg det i balanse, deretter hever jeg det langsomt idet jeg later som om jeg har kontroll. Jeg prøver triumferende et slag gjennom luften, men vekten drar ned så jeg mister kontrollen, og sverdet faller samtidig som det sender stikkende støt opp gjennom armen min, gjennom kroppen min. Lamslått og

forbauset prøver jeg igjen; løfter, balanserer, flytter og kontrollerer til slutt. Jeg behersker slagene oppover, nedover, til siden og diagonalt. Sverdet blir en forlengelse av armen min, av meg selv, mens jeg til gjengjeld blir en forlengelse av sverdet; kaldere, mektigere.

Spekulasjoner Historisk informasjon

Hvilke historiske fakta og antakelser inneholder gjenstanden min? Når er det fra? Hvilket samfunn gjenspeiler det?

Sverdet ble funnet i Steinsvik, Lødingen, et kystsamfunn i Nord-Norge. Det var et tilfeldig funn fra et sted "nær en sandhaug" og var del av et gravfunn. Det ble funnet ved siden av et mannskjelett. Dateringen er basert på stilistiske kriterier og tilsvarende funn og forteller at det er fra omkring år 800; tidlig vikingtid (Petersen, 1919, Sjøvold, 1974).

Vikingtiden representerer toppen av det heroiske hedningsamfunnet i Skandinavia og var en tid med ekspansjon og sosial ufred. Økonomiske strukturer var basert på forskjellige og kombinerte former for livsvilkår sentrert rundt enkeltmannsgårder, men som ble drevet av "hans"

STEINVIKGRAVEN
"sandhaug"-mann

Sverd
Øks
Jernbånd
(skjoldbeslag?)

Hammer
Jernsigd
Jersaks
Jern fil
Beingjenstand

TISNESGRAVEN
liten haug-kvinne

2 ovale spenner
2 glassperler
Bronsehalskjede

Bronse"lokk"
Flekkekniv av bein
Vevskje av bein
2 beinkammer

VÅGENHAMNGRAVEN
flatmarksgrav-kvinne/
mann

jernkniv
jernsigd
jernstang (liten)

fig. 5

kvinne og hennes undersåtter (skulle vi tro). Gruppe-tilhørigheten i samfunnet, som var sterkt lagdelt, besto av slektsbånd. Samfunnet ble ledet av en høvding. Stadfestingen og opprettholdelsen av hans territoriale makt ble stadig viktigere i løpet av den tiden "mitt" sverd ble produsert (kanskje i utlandet) og var

i bruk.

Religiøse forestillinger var knyttet til personifiserte (natur)guder med faste riter som fulgte årets syklus. Det "hinsidige" ble oppfattet som en fortsettelse, i en glorifisert utgave, av det "jordiske liv".

Strukturanalyse

De gjenstandene som ble begravet sammen med de døde har tradisjonelt sett skaffet arkeologene viktig kildemateriale for studiet av dagligliv og religiøs tro i vikingtiden.

I denne strukturanalysen, som er basert på en tilnærming til analyser utledet og valgt fra strukturell språkvitenskap, vil jeg nå undersøke tre ulike graver både som historiske kilder og ut fra den innsikten min subjektive tolkning har gitt meg.

De tre gravene er alle fra tidlig vikingtid fra Nord-Norge (Sjøvold 1974). De skiller seg klart fra hverandre både ut fra gravform og

DENNE VERDEN : DET HINSIDIGE
LIV : DØD
OPPSTANDELSE : TILINTETGJØ-
RELSE
MENNESKE : GJENSTAND
MANN : KVINNE
SVERD : SMYKKE
/SPENNE
SPISS : RUND
HARD : MYK
UTSIDE : INNSIDE
KRIG : FRED
JERN : BEIN
SØLV : BRONSE
KLINGE : HJALT
LYS : MØRK
ILD : TÅKE
HØY STATUS : LAV STATUS
KRIGER : BONDE
VALHALL : HEL
EIER : EIENDOM
MAKT : AVMAKT
POTENS : IMPOTENS

fig. 6

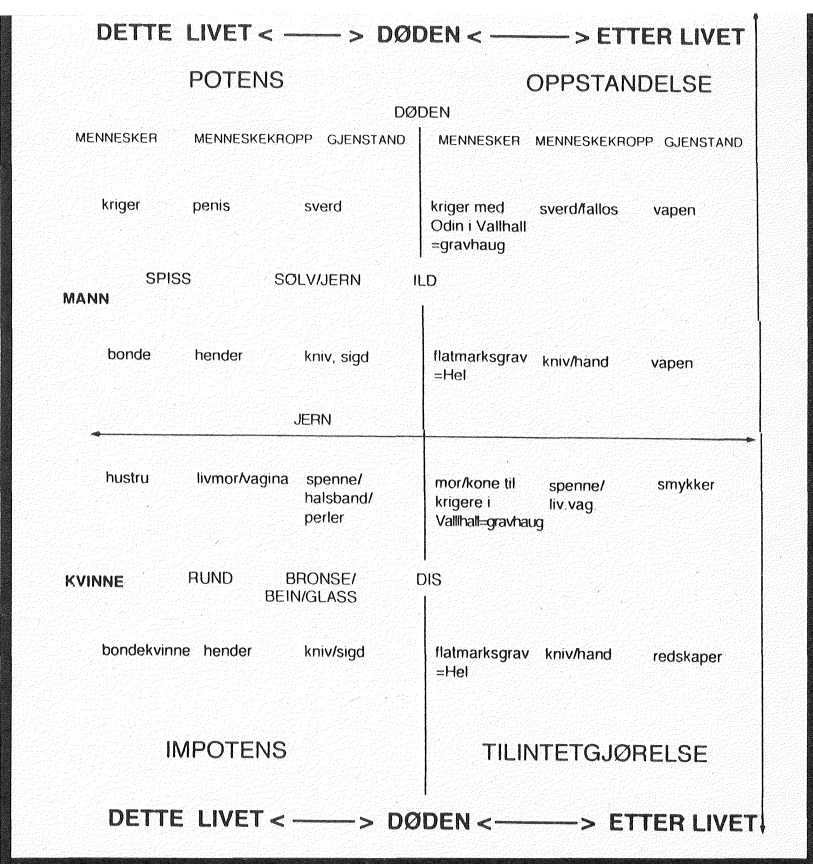

fig. 7

gravinnhold. (Fig.5)

Gravene gir meg assosiasjoner til flere kategorier av dobbeltpar, slik jeg kjenner vikingtidssamfunnet, men også slik det fortøner seg i min fantasi/tolkning - slik jeg ordner verden. Når jeg sier det ene ordet, ligger det andre implisitt. Bruker jeg ordet "levende", er det for å få fram at det ikke er dødt.

De dobbeltparene jeg stanset opp ved, er vist i fig. 6.

Disse dobbeltparene kan

struktureres løst i et subjektivt rammeverk som kanskje kan kaste lys over vikingenes holdninger til liv og død, men også rollene gjenstandene spilte i deres verdensbilde. (Fig. 7).

La oss fokusere nærmere på sverdet og den spesielle rollen det spiller som en dobbeltagent som forandrer ting i denne verden til ting i det hinsidige, og omvendt.

Her er mitt fritt assosierte fantasibilde inspirert av Leach (Fig.8).

En Vikingfantasi

Jeg (Vi)

Mannens liv

Innside

Andre (De)

Andres liv

Utside

Kriger

bruker sverd
for å drepe

Andre

Levende kriger

Sverd gir liv til levende kriger

Andres død

Kriger (med sverd) nedkjemper

Mer liv til kriger

Død over andres sverd (liv)

Intet liv for den andre

Kriger (med sverd) fører til

Mer kraft til krigeren

Død over andres eiendom

Ingen makt for den andre

Andres død gir makt til levende kriger

Dess flere sverd

Liv

Jo flere døde

Død

Dess flere døde

Død

Jo flere sverd

Liv

Død gir liv til krigerne i vikingtid.

fig. 8

Eller jeg kan ta med et mer freudiansk alternativ som også er basert på Leach's frie assosiasjonsanalyse:

vikingtiden, (økonomi, demografi, teknologi og politikk), fant jeg Prown's (Pearce's og Leach's) mer subjektive

Penis er livgiveren i Livet.

Sverd er dødbringeren i (andres) Liv, men samtidig: Livgiver i Livet for krigeren.

Sverd = penis

Død fører til Liv (med guder). Sverd fører til Liv i Døden (med guder) for død

kriger Sverd = penis (med guder)

Diskusjon

Selv om jeg ikke har behandlet emner som vanligvis er ansett som viktige for forståelsen av

modeller både provoserende og opplysende. Det skyldes kanskje at de tvinger analytikerne til å utforske sider ved

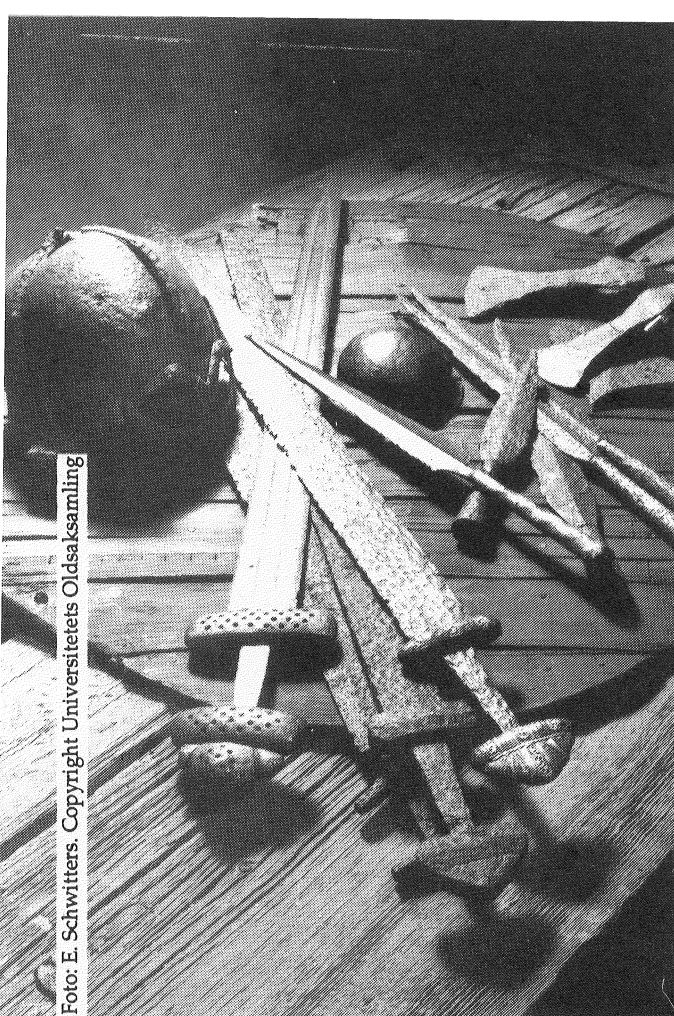

fig. 9

fortiden som tradisjonelt er ansett å ligge utenfor det tradisjonelle. Forhistorisk tro og følelser kan vanskelig fattes og tallfestes, men med denne tilnæringsmåten blir vi minnet om at gjenstandene engang virkelig eksisterte og var en del av folks tanker og følelsesliv.

Noen av mine assosiasjoner er kanskje banale:

Et sverd er et fallos-symbol, enten mine psyko-seksuelle fantasier "beviser" det eller ikke. 800- og 900-tall var voldsomme, selv om det kan diskuteres om viking-samfunnet var mer voldelig og fallossentret enn andre samfunn før eller etter.

Dette studiet ga meg minst tre bestemte aha-opplevelser.

For det første brakte den frem den heroiske oppfatning om "den levende gjenstand". Mitt sverd var ikke bare et våpen og et maktsymbol, men det hadde også en "død-og-liv makt" i seg selv. Denne oppfatningen er fremmed for den post-industrielle tankegangen som setter et skarpt skille mellom menneske og livløse gjenstander. Denne er det viktig å være seg bevisst - spesielt for dem som legger vekt på verdien av en ren funksjonell tilnærming til historien.

For det andre ble jeg slått av den klare visuelle og symboliske parallellen mellom sverd og kors. Begge har samme form og begge gir assosiasjoner til "Død i Livet" og "Liv i Døden". Kanskje står vi her ovenfor en av våre grunnleggende "myter"?

Min tredje åpenbaring er knyttet til mine egne følelser som kom fram under analysearbeidet.

Utstilling av gjenstanden

(Viking)sverd og andre våpen er vanlige og populære utstillingsgjenstander i arkeologiske samlinger. Våpnene er som regel stilt ut som estetiske produkt. Teksten kan understreke dette og er med på å framheve sverdene som kunstgjenstander ("Dette fantastiske sverdet..")

(Graham-Campbell, 1980)) (jmf. foto 4 og 5), De kan stilles ut som eksempler på smitteknikk og på håndverkskunst ("det nydelig ornamenterte sverdet..") (Skaraborg länsmuseum, i Adolfsson, 1987). De kan vise handelsveier eller illustrere typologi. Tradisjonelt er våpen blitt stilt ut atskilt fra en sosial kontekst, både i fortid og i nåtid.

Med mine nyervervede erfaringer fra denne subjektive analysen fikk jeg en innsikt i hvorfor vi så ofte vinkler utstillinger på denne måten. Vi stenger oss ute fra offeret og dets skjebne. Vi tar aldri offerets parti. Jeg ble selv hypnotisert og fengslet av dette symbolet på vold og mannlig dominans.

Det er kanskje ikke så underlig at arkeologene med sin bevisste (og ubevisste) kjærlighet til gjenstander, kombinert med designerens estetiske vinkling, ofte resul-

NORGE FOR NORDMENN

MF

fig. 10

terer i en utstilling "Vakre våpen" (Fig. 9). Når våpnene tas ut av sin kontekst, kan en slik framstilling både glorifisere og legitimere volden. En slik innstilling kan ha alvorlige og/eller patetiske konsekvenser. (Fig. 10).

Alternativt kunne "mitt" sverd stilles ut i flere sammenhenger. Ikke bare i den relativt opplagte "krigens forferdeligheter" eller "En studie av lykkejegere gjennom tiden", men også i helt andre kontekster. Sverdet kunne for eksempel stilles ut sammen med andre fallos-symboler og/eller kors for å fokusere på liv/død/oppstandelse-temaer.

Hvis man våger å gå tett inn på gjenstandene og fundere over hvilken symbolverdi de har, kan man kanskje håpe på at nye og mer relevante utstillingsmåter finner veien til våre arkeologiske museer.

LITTERATUR

- Adolfsson, Gundula, 1987: Människa och Objekt i Smyckeskrin. Antikvarisk-topografiska arkivet, Stockholm
- Auden, W.H., (ed.), 1975: "The Waking of Agantyr", The Icelandic Edda
- Graham-Campbell, J., 1980: Viking Artifacts
- Hodges, H., 1976: Artifacts: An Introduction to Early Materials and Technology.
- Leach, E., 1977: "A View from the Bridge", Archaeology and Anthropology
- Pearce, S.M., 1989: "Objects in Structures", Museum Studies in Material Culture
- Pearce, S.M., 1989: Course material and lecture notes, Museum Studies, Leicester
- Petersen, J.P., 1919: De Norske Vikingsverd
- Prown, J., 1982: "Mind in Matter: an Introduction to Material Culture Theory and Method", Winthenthur Portfolio
- Sjøvold, T., 1974: The Iron Age Settlement of Arctic Norway, Vol. II. Universitetets Oldsaksamling, Oslo
- Welinder, S., 1987: Arkeologiska Bilder, Varia 14

ØIVIND LUNDE

- et intervju

Av
Stud. mag. art.
Anne
Traaholt
Universitetets
Oldsaksamling,
Oslo

Om
middelalder-
arkeologi-
utdanning og interna-
sjonalisering.

■ Hvordan startet det?
 Kunsthistorie var mitt første fag ved Universitetet i Oslo - ikke fordi jeg var så opptatt av maleri og skulptur, men fordi jeg først ville orientere meg i et kulturhistorisk fag. Arkeologi hadde jeg også lyst på å studere, men følte ikke så mye for å kaste meg over flint og steinøkser. Dette feltet fikk jeg inn senere ved grunnutdannelsen ved Lunds Universitet, men da med en mer sørskandinavisk vinkel.

■ Du er selv utdannet til middelalderarkeolog, og fant det den gang nødvendig å reise til Lund for å finne undervisning og et fagmiljø. Hvordan blir denne delen av faget ivarettatt i dag?

En systematisk utdanning i middelalderarkeologi fram til hovedfag er praktisk talt ikke-eksisterende i Norge. Det er

mulig, men bare for de få frelste som spesialiserer seg på hovedfagsnivå og leser eget pensum i tillegg til det ordinære. Etter min mening er pensum helt avgjørende. I Lund var bygningsarkeologi et svært sentralt tema, vi lærte om alt fra stående bygninger til ruiner, tufter og de bygningsspor som må graves fram av jorda. Likeså er en kobling til historiefaget nødvendig, man må få oversikt over de ulike forskningsretningene, og delta i diskusjoner innenfor de humanistiske fagene. Vi har mange felles problemstillinger; jeg kan nevne bruken av skriftlige kilder, som for oss både kan være et arkeologisk materiale og ha et litterært innhold. Hele den kildekritikk-diskusjonen har vi felles med historikerne. Vi må lære oss å tenke tverrfaglig, ikke bare naturfaglig; vi trenger humanistisk faglig bredde.

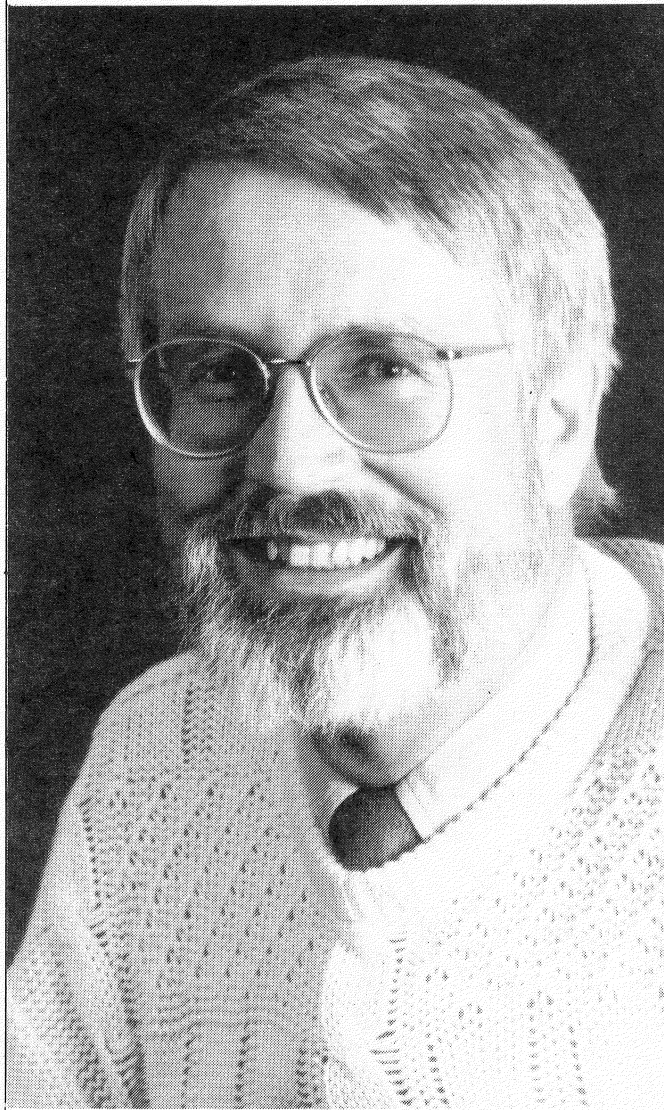
■ Er det ønskelig med en egen utdanning for middelalderarkeologer?

Vi må fortsatt ha grunnutdannelsen felles, men slik som pensum er i dag er det

vanskelig å få inn mer middelalder. Pensum har hovedvekt på teori og metode, helst belyst ved "tradisjonell" arkeologi. Vi må få inn tverrfagligheten, innenfor det nye storinstituttet. Det kunne være mulig å dele undervisning opp i mindre enkeltkurs som kunne gi 5 - 10 vekttall. Da ville det f.eks. være mulig å ta et spesiale i bygningshistorie i kunsthistorie. I dag er det kun min professor 2-stilling pluss hjelpelærermidler som skal ivareta denne delen av arkeologifaget. Det er jo bra at noen taler denne saken, men en slik ordning gir ikke anledning til daglig kontakt med studentene. Det ville absolutt være ønskelig med en hel lektorstilling til, for å kunne gi undervisning på alle nivå og utgjøre kontinuitet i samarbeidet med studentene. Jeg har fortsatt tro på det nære forholdet mellom student og lærer. Det gir mulighet til personlig oppfølging.

■ Utgravningskontorene i Oslo og Tønsberg skal nå være underlagt Universitetet i Oslo og ikke Riksantikvaren. Vil det få betydning for middelalderundervisningen?

□ Utgravningskontorenes kompetanse vil bli en del av Oldsaksamlingen, og de ansatte vil trolig kunne inngå i

undervisningen på lik linje med de øvrige vitenskapelige ansatte med undervisningsplikt. Jeg tenker meg at i framtiden vil vi ha bruk for langt mer varierte utdannings-

"Det er viktigere enn noen gang å være internasjonal"

Foto: Riksantikvaren

bakgrunner enn bare magistergrad i arkeologi, når vi skal arbeide innen fornminnevern, forskning og formidling i vårt fag.

Flytt på dere!!

■ Hva kan studentene gjøre?

Det er utrolig hvor stedbundne studentene er i dag. I min tid var miljøet mye mindre og det var helt nødvendig at man flyttet på seg. De fleste leste noen semestre ved et annet lærested, og ihvertfall så arbeidet vi i utlandet. Dette gjaldt kanskje i spesielt stor grad Lund, hvor vi kom fra hele Norden. Jeg hadde utgravningsarbeid i alle de nordiske land og i England. Kanskje er det det relativt høye lønnsnivået i Norge som har gjort det slik. Man blir lettere bundet. Det er viktigere enn noen gang å være internasjonal. Norgesnett gir gode muligheter for å utnytte de lærekrefter og kompetansesentra som finnes, men studentene må være villige til mobilitet. Både NorPluss og Erasmus-programmene muliggjør utveksling både i Norden og i Europa.

■ Hva har vært mest spesielt med norsk middelalderarkeologi?

Vi må da først og fremst nevne byarkeologien. Vi var tidlig ute i forhold til resten av

Europa. Det startet i 1955 med Herteigs utgravninger på bryggen i Bergen. Fra 1970-tallet ble norsk byarkeologi blant de ledende miljøer i Europa. Vi gravde store flater, og det ble satset mye på å få oversikt over alt gjenstandsmaterialet. Og ikke minst ble det etter hvert publisert.

Svenskene f.eks. strever fremdeles med sine store, ukonserverte gjenstandsberg og flere rapportrestanser enn oss. Det har gjort våre bygravninger til referanselitteratur. Det særregne med våre middelalderbyer er jo at de i hovedsak bestod av trehus som "stadig" brant ned, slik at vi har fått bevart mange, relativt uforstyrrede lag med arkeologiske levninger. I f.eks. Italia og Tyskland står middelalderbygningene fortsatt. De er av stein, og er stadig i bruk, men har gjennomlevd generasjoners ominnredning og forandring. Våre bygravninger gir derfor en informasjon om avsluttede sekvenser. De store bygravninger i Bergen, Trondheim og Oslo har gitt verdifullt sammenligningsgrunnlag for andre europeiske bygravninger. Det er viktig å reise, for selv å se det som er tilbake av disse middelalderbyene, oppleve gaterommene, noe vi ikke kan i Norge.

■ Hva med middelalderen på

landsbygda, det var jo tross alt der de fleste bodde?

Der har det vært gjort svært lite, og veldig spredt. Det er forsket på "gårds- hauger" i Nord-Norge, "øde- gårder" i Syd-Norge og ellers i marginale områder, likevel er nesten ingenting gjort på flatbygdene her i syd. Trolig ligger mange av de historiske gårdene på de samme stedene som gårdene gjør i dag. Vi må lære oss hvordan vi skal lete i tettbygde områder. Dagfinn Skres kirketuftundersøkelse viste at det kan være viktig å stikke etter koksteinsavsetninger f.eks. Jeg tror det er et spørsmål om metodeutvikling. Det har vel også vært et spørsmål om kapasitet. Riksantikvaren som hadde ansvaret for dette feltet før lovendringen i 1978 hadde ikke noen mulighet til å prioritere mer enn bygravninger og kirkeundersøkelser.

■ Har du selv noen bestemte oppgaver du kunne tenke deg å gå løs på?

Fikk jeg tid til å gjøre noe jeg har lyst til, ville jeg arbeide videre med klostervesenet. Ikke bare selve klosterkomplekset, men bedriften klosteret med tilhørende landeie- dommer. Til nå har klosterforskningen beskjef- tiget seg hovedsaklig bare med klosteranlegget, og først og fremst

kirkebygget. Det var dette jeg arbeidet med i 1971/72 når det gjaldt Olavsklosteret i Tønsberg. Den gangen fant jeg ut at klosterforskningen ble for eksklusiv, og at det var nødvendig å utvikle et metodisk grunnlag for analyse av middelalderbyen som da brått ble et viktig arbeidsfelt. Det var nødvendig å gå gjennom alt middelaldermaterialet fra byen, og jeg valgte Trondheim - om det da ikke var omvendt. I dag har vi denne utvidede kunnskapsplattformen om middelalderbyen, og bedre forutsetninger for å gå i gang med disse oppgavene.

■ Gir din nye stilling som Riksantikvar anledning til å fortsette med undervisning?

Det vet jeg ikke sikkert, men selvfølgelig er det ikke. Likevel - jeg vil gjerne fortsatt ha kontakt med studentene, for selv å ha den nærkontakt med mitt eget fagmiljø. Jeg tror at kontakten med studentene er viktig, og tosidig, de reiser spørsmål som ikke så mange andre gjør. Det er viktig og inspirerende for mitt arbeid.

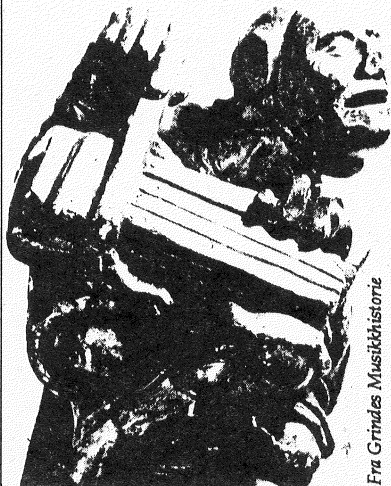
MUSIKK I NOREG I MELLOMALDEREN

ei norsk dronning og ein tysk minnesongar

Av
mag. art.
Alf Tore
Hommedal
Historisk
Museum,
Bergen

Det er ikkje mykje konkret vi kjenner til av musikk frå Noreg i mellomalderen. Rett nok kan delar av folkemusikken vår gå attende til denne tida, og vi har også nedskrive noko kyrkjemusikk, først og fremst knytt til den liturgiske feiringa av St. Olav i Nidaros¹⁾. Kvardagens musikkliv i byane får vi eit lite innblikk i gjennom nokre få, meir eller mindre amatørmessig laga instrument, funne ved dei arkeologiske byutgravningane våre. Vi har

Syngjande (?) musikanter som spelar på ei strykelyre. Figur frå andre fjerdedel av 1300-talet i oktogonen, Nidarosdomen. Oktogonen har også ei figurframstilling av ein sekkepipespelar.

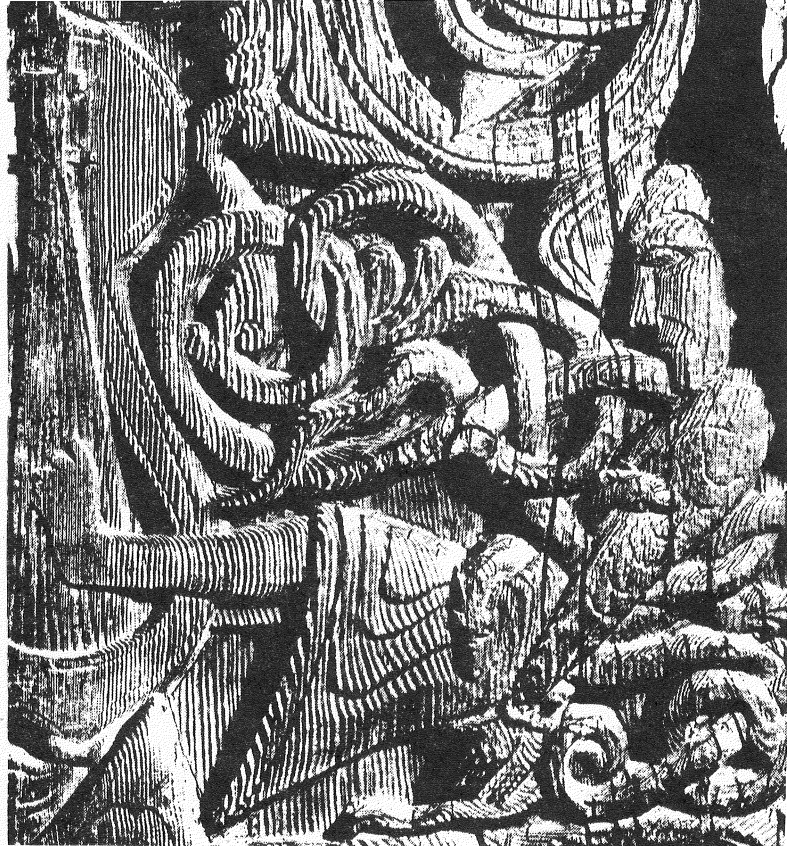
Fra Grindes Musikkhistorie

t.d. to beinfløyter²⁾, ei munnharpe og fleire keramikkhorn frå Bergen, og ein uferdig strengestol til ein rotta (lyreinstrument) frå Trondheim. Frå landsbygda har vi i Numedal bevart ei defekt strengelyre datert til 1300-talet. Også i klostra kunne det tydelegvis musiserast. I alle fall fortel eit brev frå 1352 at novisa Ingebjørg fekk to fløyter av kvalrosstann og alt speleutstyr med seg då ho gjekk i Nonneseter kloster i Oslo. Men vi kjenner ikkje til musikkstykke som med visse vart framførte på alle desse instrumenta. Musikken vart mest alltid lært og spelt etter øyra - altså utan notar - og har difor gått tapt for ettertida. I så måte er ein runepinne frå Bryggen i Bergen unik. Her er rissa inn delar av teksten på to 1200-tals vagantviser frå Sør-Tyskland, kjærleikssongar som altså må ha vore kjende mellom bergensarane i mellomalderen³⁾.

Heller ikkje musikken ved det norske hoffet i mellom-

1) Det finst minst to innspelningar av delar av Olavsmusikken: 1) "Musikk i Norge i middelalder og renessanse", utgjeven av Norsk kulturråd i 1982 (NKF 30026 STEREO). 2) "Lux Illuxit Laetabunda", utgjeven av Kirkelig Kulturverksted i 1989 (FXCD 80).

2) Det kan framleis spelast på den eine beinfløyta, som stammar frå tidleg 1300-tal. Fløyta kan høyrast innleiingsvis på plata "Musikk i Hallen", utgjeven av Håkonshallens Venner i Bergen, 1982 (HVL P 001). Ho kan også høyrast på innspelninga RCA-FEP 20 i serien Norsk Folkemusikk.

Fra Grindes Musikhistorie

alderen er særleg kjent. Faktisk har vi berre overlevert ein komposisjon som sikkert kan knytast til kongsmiljøet, gratulasjonshymnen "Ex te lux oritur o dulcis Scocia", skriven til kong Eirik Magnusson sitt bryllaup med den skotske kongsdottera Margareta Alexandersdotter i Bergen i 1281. Hymnen er komponert i gregoriansk stil og er ingen utprega "lystig" song, sjølv om han er full av lovprising av brudeparet og den nye norske dronninga:

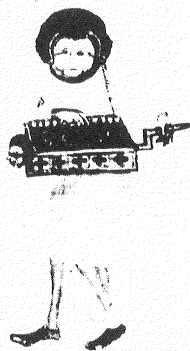
*Frå deg, vene Skottland, stig eit lys fram
som sanneleg vil gjera det vakre Noreg kjent.
Når ho dreg bort sukker du,
for dotter til kongen din vert tatt frå deg.*

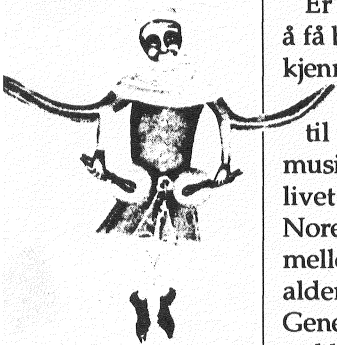
*Til kong Eirik vert sendt ei kongeleg møy,
Ho blir motteken med den største ære.
Heile folket bryt ut i hylling,
eia - songen hevar seg, jubelen bryt fram.⁴⁾*

3) Ei innspeling av den eine vagantvisa, "Axe phoebus aureo", finst på plata "Musikk i Hallen", utgjeven av Håkonshallens Venner i Bergen, 1982 (HVLPL 001).

4) Omsett frå latin av professor Sverre Bagge, til nynorsk ved artikkelforfattaren. Den fullstendige gratulasjonshymnen omfattar 10 strofer eller vers. Det er gjort to innspelingar av hymnen: 1) "Musikk i Norge i middelalder og renessanse", utgjeven av Norsk kulturråd i 1982 (NKF 30026 STEREO). 2) "Musikk i Hallen", utgjeven av Håkonshallens Venner i Bergen, 1982 (HVLPL 001).

Gunnar i ormegarden. Framstilling frå ca. 1200 frå Hylestad stavkyrkje i Setersdalen. I følge dei litterære forteljingane var det ei harpe Gunnar spelte på i ormegarden. Men på den ikonografiske framstillinga både på Hylestadportalen og ei jamgama framstilling frå Austad stavkyrkje i Setersdalen, er det ei lyre Gunnar knipsar på med tærne. Kanskje har kunstnaren gjeve Gunnar eit instrument han var kjent med frå norsk tradisjon, altså ei lyre?

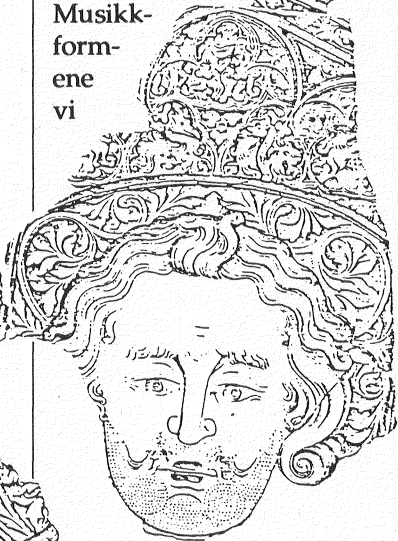
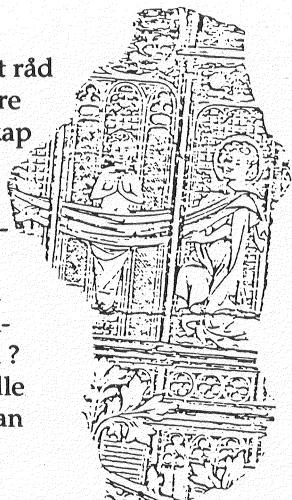

De små figurene etter
"Minstrels" av Briah
Sargent

Er det råd
å få betre
kjennskap

til
musikk-
livet i
Noreg i
mellom-
alderen ?
Generelle
trekk kan
alltid
finnast.
Musikk-
form-
ene
vi

Dei bevarte delane
av ei messingplate
som sannsynlegvis
har dekka fyrst
Witslav II si grav i
Mariarkyrkja i Oslo.
(Etter Lange 1979).

på same tid finn ute i
Europa har nok etter kvart
også nådd Noreg, slik rune-
pinnen frå Bryggen er eit
vitnemål om. Elles høyrer vi
om omreisande gjøglarar og
spelemenn, på norsk kalla
leikarar. Desse sosialt sett
mindre velsette musikarane
drev også med forteljarkunst,

akrobatikk, jongleringar o.l.,
altså underhaldning i ei vidare
mening av ordet. Slike leik-
arar er omtala i fleire av dei
norrøne sogene våre, mest
alltid i kongens følge. Også
instrumenta dei trakterte kan
vera omtala, som harper,
fløyter, horn og trommer. I
følge Kongsspegele, som
skildrar hofflivet i Noreg på
1200-talet, høyrde leikarane
med til kongens ikkje-bord-
faste menn. Dei var såleis ikkje
fast ved hoffet, men kunne
tilkallast når det trongst. På
1200-talet prøvde kong Håkon
Håkonsson å utvikla ein større
hoffkultur i Noreg. Etter kvart
som den organisatoriske
oppbygginga av riket gjekk
føre seg - og særleg etter
avslutninga av den lange
borgarkrigstida i 1240 - var det
meir administratorar enn
krigarar kongen trong i si
teneste. Samtidig var det
viktig å markera Noreg som
ein del av Europa - at ein her
nord ikkje var nokon utkant
korkje i politisk eller kulturell
samanheng. Som ein lekk i
utviklinga av denne hoffkul-
turen fekk kongen mellom
anna omsett fransk riddar-
dikting til norsk, t.d. dei
forteljande dikta i "Streng-
leikar". Fortalen i denne boka
opplyser at dikta er "ljod-
songar som blir framførte med
harper, gigjer, simfaner, lyrer,
cymbalar, psalter, coron og

alle slags andre strengeinstrument som folk lagar til gaman for seg og andre" (Strengleikar 1979: 4-6). Tillempa den norske teksten har kanskje dei franske melodiane også lydd i kongsgarden i Bergen ?

Ut frå desse litterære opplysningane og samtidas europeiske musikkmateriale, kan vi altså seia ein del om kva type musikk som må ha vore framført i dei norske kongsgardane. Men kan vi i dag lytta til overleverte musikkstykke som også lydde her i mellomalderen? Kanskje kan vi det.

Vi må då gå fram i tid til året 1299, då hertug Håkon Magnusson vart gift med den tyske Eufemia av Rügen. Kong Eirik - brudgommen frå 1281 - døydde same året utan mannlege arvingar, og det vart difor broren som overtok kongsnamnet som Håkon V. Oslo vart saman med Bergen den viktigaste kongelege residensstaden i riket. Tre år seinare, i 1302, fekk kongeparet besøk av dronning Eufemia sin nære slektning, fyrst Witslav II av Rügen, eit besøk som fekk ein sørgeleg ende. I Oslo vart fyrsten sjuk og døydde like før årsskiftet. Heime i det vesle, nordtyske fyrstedømet overtok den yngre Witslav, son til den døde, som fyrst Witslav III.

Kva har så dette med mu-

sikk å gjera ? Den yngre Witslav var ikkje berre fyrste av Rügen, men også ein dyktig musikal og komponist. Han blir rekna til dei siste av minnesongarane, det tyske svaret på dei fransktalande trubadurane og trouverane, menn og kvinner som domierte musikklivet ved dei europeiske hoffa på 11-1200 talet. "Minne" tyder på gamal tysk "kjærleik". Som namnet tilseier var det helst den høviske kjærleiken minnesongarane konsentrerte seg om.

Det har vore diskutert om dronning Eufemia var dotter eller dotterdotter til fyrst Witslav II, ein debatt vi ikkje skal ta opp her⁵). For oss er det ikkje så vesentleg om minnesongaren var bror eller onkel til den norske dronninga. Det viktige i vår samanheng er at Witslav III var ein nær slektning av dronninga, som også må ha kjent til det musikalske talentet hans. Eufemia vaks nemleg opp ved faren/bestefaren sitt hoff, der óg tronfølgjaren Witslav må ha halde til og utfolda seg musikalsk. Kva er då meir naturleg enn at dronninga også fekk framført broren/onkelen sine komposisjonar ved hoffet i Oslo ? Dette ville gjeva henne prestisje, samtidig som musikken kunne føra tankane

LITTERATUR:

- Aksdal, Bjørn og Hagland, Jan Ragnar: Strykelyren i norsk middelalder I: Studia Musicologica Norvegica Nr. 13 Oslo 1987.
- Grinde, Nils: Norsk musikkhistorie Oslo-Bergen-Tromsø 1981.
- Johnsen, Kari: Sound Tools and Music at Bryggen I: The Bryggen Papers Supplementary Series NO 3 Bergen 1988.
- Lange, Bernt. C.: Fyrst Witzlav likevel ? I: Fortidsminneforeningens årbok 1979 Oslo 1979.
- Seip, Didrik Arup: Leikarar. I: Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder 10 Strengleikar Nørrøne tekster nr. 3. Norsk historisk kjeldeskrit-institutt. Oslo 1979.
- Thomas, John Wesley og Seagrave, Barbara Garvey: The Songs of the Minnesinger Prince Wizlaw of Rügen I: University of North Carolina studies in the Germanic Languages and Literatures. NR. 59.
- Werg, Sabine: Die Sprüche und Lieder Wizlavs von Rügen. Untersuchung und kritische Ausgabe der Gedichte. Hamburg 1969.

5) Sjå t.d. Arne Brække: Fyrst Witzlav II og hans datterdatter Eufemia I: Forum Mediaevale Nr. 1/1982. Oslo 1982.

Per Holck: Litt mer om Eufemia, Witzlavs datter I: Forum Mediaevale Nr. 2/1982, Oslo 1982.

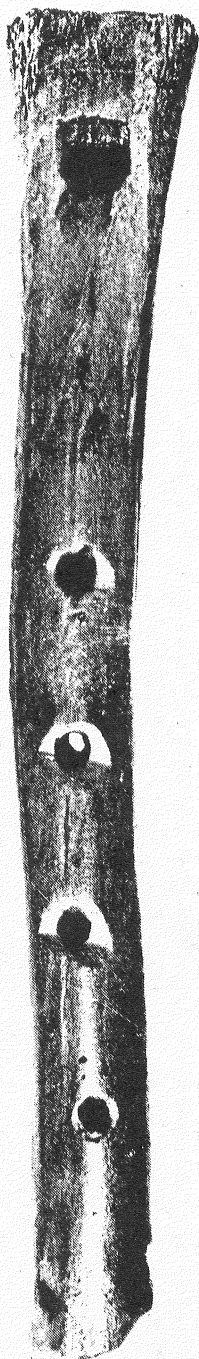
Beinfløyte frå tidleg
på 1300-talet,
funnen ved

Bryggen-
utgravingane i
Bergen i 1957.

Beinfløyta, som det
framleis kan spelast
på, har 5 fingerhol
og er kanskje tenkt
spelt berre med
venstre hand. I så
fall har musikanten
kunna akkompag-
nere seg sjølv ved å
slå på ei tromme
med høgre handa.

28

Etter Grindas Musikhistorie

attente til yngre år heime på
Rügen. Vi må såleis kunna
rekna med at dronninga har
teke musikken med seg frå
barndomsheimen, slik vi veit
ho tok litteraturen med seg.
Hoffet til Witslav II var på
mange måtar eit
litteratursentrum. Kanskje var
det denne bakgrunnen som
gjorde at Eufemia som norsk
dronning fekk omsett tre
verseromanar til svensk, dei
såkalla "Eufemiavisene",
truleg til ære for svigersonen
sin, den svenske hertugen Erik
Magnusson. Musikk har vel
høyrte med til desse visene
også. I det heile ser det ut til at
hoffkulturen i Noreg har nådd
sitt høgdepunkt akkurat under
dronning Eufemia og kong
Håkon V.

Vi har bevart 27 tekstar frå
minnesongaren Witslav III si
hand. 13 av dei er såkalla
Sprüche, i dette tilfellet reli-
giøse songar, og 14 er Lieder,
d.v.s. verdslege kjærleiksviser.
Witslav skreiv på høgtysk men
tala sjølv lågtysk, noko som
også skin gjennom i
språkføringa hans. Melodiane
er gjerne særprega av ein vag,
naturlyrisk og inderleg
kjenslerikdom innafor eit lite
toneomfang, som i "Loybere
risen von dem boyme hin tzu
tal"⁶). Gjennom allegoriske
omtalar av naturen og
vekslingane i årstidene
skildrar denne rolege, mest

6) Songen er spelt inn på plata "Antik musik på
Wiik" av den svenske gruppa "Joculatores
Upsallensis" (BIS-LP-3).

Ein gigespelar
akkompagnerer til
dans tidleg på 1300-
talet. Slik har det
sannsynlegvis også
vore i dronning
Eufemia sine dagar
i kongsgarden i
Oslo. Detalj frå
Codex Manesse.

melankolske kjærleiksvisa ei
sår beundring av og lengting
etter den uoppnåelege vakre
og fornemme dama. Songane
til Witslav har gjerne ein
forførande rytmikk og dansbar
eleganse, og har såleis passa
godt ved festlege høve i
kongsgarden.

Witslav III var fødd ca. 1265
og døydde i 1325, og han
overlevde såleis både dron-
ning Eufemia og kong Håkon
(død henholdsvis 1312 og
1319). Dermed har vel det
norske kongeparet ikkje lytta
til alle komposisjonane av
minnesongaren frå Rügen.
Men kan hende har hoffmu-
sikanane i Oslo opp gjennom
åra akkurat sett si ære i å
kunna presentera det siste nye
frå slektningen til dronninga?
Kanskje lærte ho songane sjølv

og framførte dei? Slike
fabuleringar vil vi aldri få svar
på. Men vi må i alle fall kunna
gå ut frå at fyrst Witslav sine
songar tidleg på 1300-talet
lydde i kongsgarden i sjølv
Oslo, kan hende også i kong
Håkon si nye borg ute på
Akersneset.

Etter "Minstrels"
av Brian Sargent

GUDME MØLLEGÅRDSMARKEN LUNDEBORG

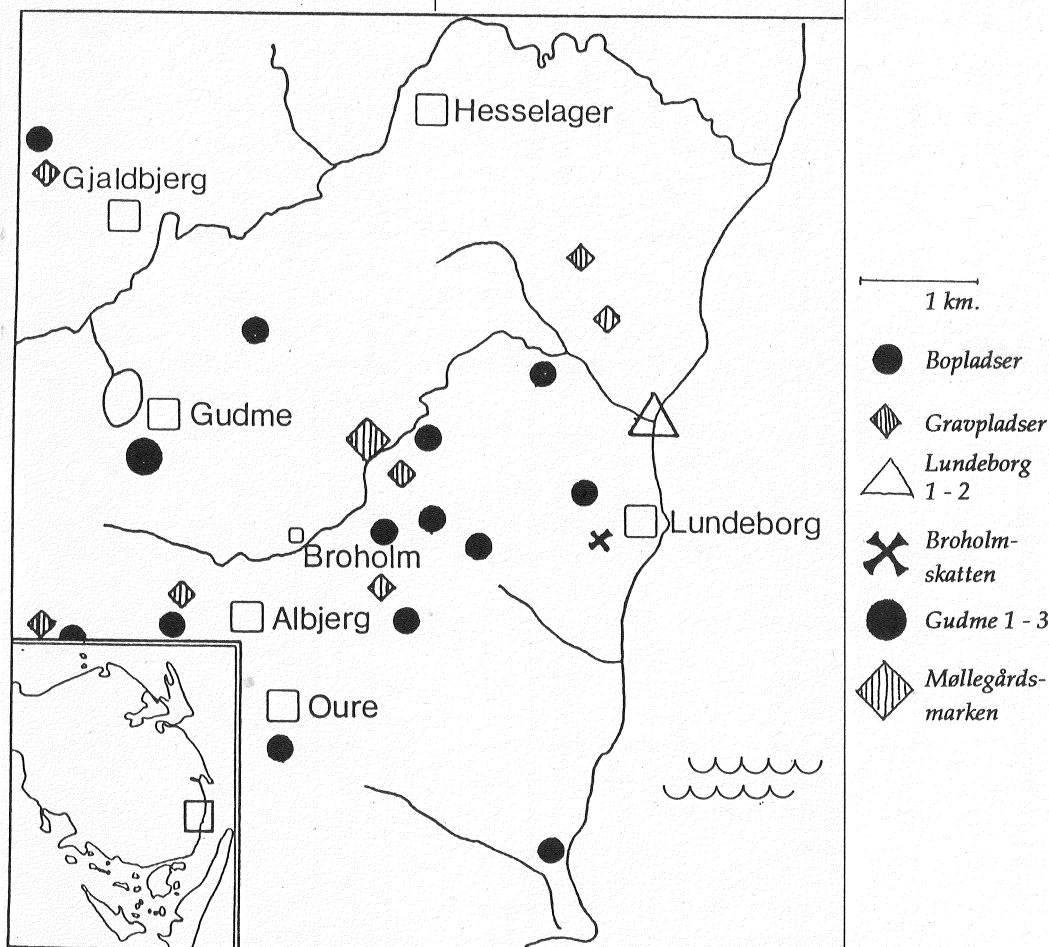
Av
cand.phil.
Ole Stilborg
*Forhistorisk
og Klassisk
Arkæologisk
Institut
København
Universitet*

hvis man i disse år støder på en dansk jernalder-arkæolog, vil man sandsynligvis komme til at tale om disse tre lokaliteter, som ligger med få kilometers mellemrum på SØ-Fyn. Det geografiske centrum og forskningsmæssige udgangspunkt for området er godset Broholm (fig.1). Her residerede i forrige århundrede kammerherre N.F.B. Sehested (1813-1887), som bla. udmærkede sig ved sin store interesse for arkæologi. Ikke alene foretog han eller lod foretage mange rekognosceringer i området, men også udgravninger, hvoraf gravpladsen på Møllegårdsmarken blev den største.

Det var især jernalderfundene, som var spektakulære bla. den førromerske (100 f. Kr.-Kr.f.) Langå-gravplads med italiske bronzekar og dele af en vogn, og den store Broholmskat (ældre Germanertid) med ialt 4 kg guld i

form af halsringe og brak-teater, samt flere gulddepoter. På Møllegårdsmarken blev et par hundrede urnegrave udgravet. De kunne dateres til Ældre og Yngre Romertid (Kr. f.-400 e. Kr.) og flere af dem indeholdt romerske importgenstande. Sehesteds arbejde blev offentliggjort i to store værker fra 1878 og 1884 (Randsborg, 1982).

Mellem 1880'erne og 1950'erne var forskningsaktiviteterne i området meget begrænsede, men i 1951 kom endnu et germanertids gulddepot for dagen i Fredskov, og i 1959 startede Fyns Stiftmuseum nye udgravninger på Møllegårdsmarken (Albrechtsen 1971). Da de sluttede i 1966 var der udgravet mere end 2000 brandgrave og enkelte jordfæstegrave fortrinsvis fra Yngre Romertid dog uden at gravpladsens grænser mod V og N blev fastlagt. Især gravene fra tiden omkring 200 e.Kr. var rige på romersk import -

bronzekedler, -sier, glasbægre, Terra Sigillata (4 fund) m.m.

Gudme

Det var denne den største urnegravplads i Danmark og i særdeleshed de store guld-fund, som fristede amatør-arkæologer til intensive detektorsøgninger i området

fra begyndelsen af 1980'erne. Særlig på markerne øst for Gudme blev der fundet en mængde denarer, fibler, spænder og mere specielle ting (bla. dele af små statuetter) fra hele Yngre Jernalder. Disse mange danefæfund og specielt fundet af 4 guldrakteater i 1982, betød at rekogno-

sceringerne blev sat i system af Nationalmuseet og de lokale museer (Thrane, 1987).

Nationalmuseet begyndte desuden udgravninger ved Gudme, for at undersøge skattefundenes kontekst.

I 1984 blev Gudme-projektet startet som et samarbejde mellem de ovenstående samt Skov- og Naturstyrelsen, Arkæologisk Inst. Kbh. Univ. og en række specialister bla. marinarkæologer, geodæter, geologer, zoologer m.m.

Nationalmuseet begyndte i 1985 bopladsudgravninger (1985-1990) Ø for Gudme by (Gudme I-III) og har der kunnet påvise gårdsbebyggelse fra begyndelsen af Yngre Romertid til begyndelsen af Yngre Germanertid (200-600 e. Kr.). Nogle af ædelmetaldepoterne bla. en brakteatskat og en brudsølvskat kunne ses at have været skjult i tagbærende stolpehuller inde i husene, mens siliquae-skatten på Gudme III var gravet ned ved et hegn.

Lundeborg

I 1986 gravede Svendborg Museum efter sporene af et renaissance-teglværk ved Tange Å, lidt nord for fiskerbyen Lundeborg (Thomsen, 1990). Arkæologerne stødte derved på et indtil 1m tykt sort kulturlag ovenpå en gammel strandvold. Fundene

fra laget daterede det til Yngre Romertid (200-400 e.Kr). Udgravningerne er fortsat hver sæson sidenhen og hovedtrækkene i det, der viste sig at blive Nordens ældste kendte handelsplads er nu fastlagt.

Pladsen strækker sig over ialt 800 m. langs stranden - delt i Lundeborg I og II av Tange Å's udløb. De tykke homogene kulturlag på Lundeborg I syd for åen og størstedelen af lagene på Lundeborg II nord for åen er opbygget i løbet af Yngre Romertids 200 år. Lundeborg II var fortsat i brug frem til 700-tallet - dog med meget begrænsede aktiviteter.

Der er ikke fundet egentlige huse på pladsen, men nogle tynde kvadratiske lergulve stammer sandsynligvis fra små spinkle hytter. Der er heller ikke fundet bopladsspor på morænebakkerne bag stranden.

Kulturlaget, som vandsoldes, indeholder udover store mængder keramik og dyreknogler også tydelige spor efter håndværk og handel. Metalhåndværket har efterladt sig adskillige kilo slagter foruden smeltedråber af ædelmetal, smeltedigler og råmetal som barer og afklip. Bronzestøbningen er koncentreret to steder på hver sin side af åen. Tilsvarende har kammageren efterladt sig spor

på begge sider af åen. En god del af jernredskaberne - hamre, file, økser, stemmejern, bor m.m. har antageligt været brugt af snedkere og med sikkerhed også af skibstømrere, hvilket kan ses af de mange skibsnagler i kulturjorden. Der er flere fund, der peger på, at der også har været en glasperlemager, men der er endnu ikke fundet noget egentligt værkstedsområde for denne aktivitet. De

keramikteknologiske studier, som undertegnede har foretaget på materialet fra Lundeberg (Stilborg, 1991) viser endelig, at der med stor sandsynlighed har været fremstillet keramik på stranden måske på et professionelt plan.

Handelen giver sig tilkende ved importvarer fra Romerriget - glasbægre, Terra Sigillata, et tyrehoved fra et bronzekar m.m., men også ved

"Af de mange forslag til guldgubbernes funktion, passer votivgaverteorien nok bedst til dette funde."

de 70 denarer, som ligger spredt i kulturlaget. Selvom det er en nærmest kættersk tanke, kunne man tro, at de havde været anvendt som reelle betalingsmidler på handelspladsen i Yngre Romertid. Blandt den fremmede keramik, som er bragt til handelspladsen er også enkelte kar fra Nordtyskland (knaufhenkelkar) og fra Västergötland (skåle). De sidste er blevet udskilt af den keramikteknologiske analyse (Stilborg, 1991). De mange knogler af kvæg kunne betyde, at kød og hudvarer var nogle af de lokale handelsvarer.

Inden vi forlader Lundeborg's fund, må de 100 guldgubber også kort omtales. De prægede guldplader - størstparten med dobbeltgubber, var fortrinsvis koncentreret i et enkelt mindre felt, og har muligvis ligget i en beholder. Af de mange forslag til guldgubbernes funktion passer votivgave-teorien nok bedst til dette fund.

Mangelen på fast beboelse og handels- og håndværksfundene tyder klart på, at Lundeborg er Nordens ældste sæsonbenyttede handelsplads, som kanaliserede den romerske import ikke kun til Fyn, men måske til hele Sydskandinavien.

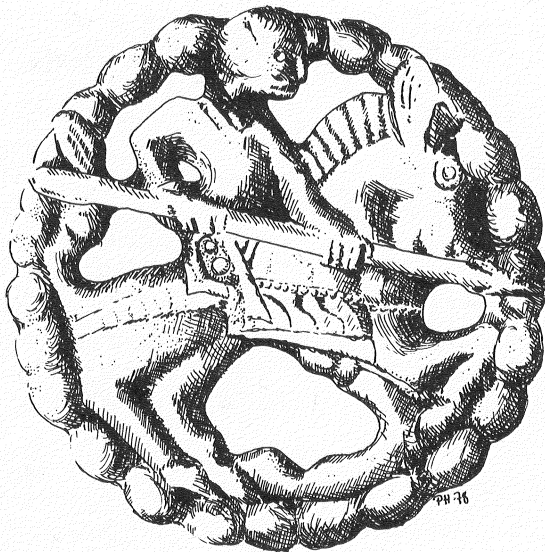
Gudmeprojektet blev efter dette fund til Gudme-

Lundeborg-projektet. Nogle arkæologer ville gerne se en magttakke fra Gudme-bopladsene (høvdingecentret) over Møllegårdsmarken (gravpladsen) til Lundeborg (handelspladsen). De fortsatte rekognosceringer og udgravninger i området har imidlertid afdækket flere mindre, samtidige bo- og gravpladser bla. Egelygård og Brudager, som gør situationen mere kompliceret. Desuden har de keramikteknologiske undersøgelser af materiale fra de tre hovedfund sat spørgsmåltegn ved den stærke forbindelse mellem dem. Der fremstår efterhånden billedet af et tætbebygget landskab med en langt mere kompleks socio-geografisk struktur end den simple treenighed - Gudme, Møllegårdsmarken, Lundeborg.

Projektet fortsætter med udgravninger på de tre hovedlokaliteter samt en række mindre, finansieret af 8 mill. kr. fra A.P.Møller-Fondet. Projektet er dermed både økonomisk og med hensyn til materiale og involverede institutioner og specialister det største i dansk arkæologi for øjeblikket. Det er imidlertid også enestående som et bredspektret studie af et lokalområdes struktur, funktion og udvikling over en kortere tidsperiode.

LITTERATUR:

- Albrechtsen, E. 1971: Fynske Jernaldergrave IV:1,2. Gravpladsen på Møllegårdsmarken ved Broholm. Fynske Studier IX, Odense.
- Randsborg, K. 1982: Gensyn med Gudme. Årb. for Svendborg og Omegns Mus. 1981. Svendborg.
- Sehested, N.F.B. 1878: Fortidsminder og Oldsager fra Egnen om Broholm. København.
- Sehested, N.F.B. 1884. Archæologiske Undersøgelser 1878-81. København.
- Stilborg, O. 1991: Keramisk kommunikation. Kontaktstencil 34 1990. Göteborg.
- Thomsen, P.O. 1990a: Lundeborg. En foreløbig redegørelse efter 4 udgravningskampagner. Årb. for SOM 1989. Svendborg.
- Thrane, H. 1987: Das Gudme-Problem und die Gudme-Untersuchung. Frühmittelalterlichen Studien 21. band. Münster.

VIKING

TEGN DEM SOM MEDLEM I NORSK ARKEOLOGISK
SELSKAP.

Kontigenten er:

Kr. 150,- for vanlig enkeltmedlemskap

Kr. 200,- for familiemedlemskap

Kr. 75,- for studenter (og skoleelever)

Kontigenten for personlig livsvarig medlemskap skal for ordinære medlemmer være 20 ganger den årlige kontigent. Alle medlemmer får gratis tilsendt årsskriftet VIKING på ca. 140 sider. Vi arrangerer hvert år en tur i Norge eller andre land under ledelse av topp fagfolk.

En dagstur. Flere foredragsaftener med gratis adgang.

Salg av selskapets publikasjoner:

Eldre årganger av "Viking" kan skaffes fra 1955.

Til medlemmer er prisen:

Kr 20,- for årgangene 1955-1966

Kr 30,- for årgangene 1968-1969

Kr 50,- for årgangene 1970-1974

Kr 60,- for årgangene 1975-1977

Kr 80,- for årgangene 1978-1980

Studentmedlemmer betaler henholdsvis:

Kr 10,-, Kr 20,-, Kr 25,-, Kr 30,- og Kr 40,-

**Støtt
arkeologisk
arbeide!**

Sekretariatets
kontor:
Viking-
skipshuset,
Huk Aveny 35,
0287 OSLO 2
Tlf. 438792

INTERVJU MED

Bjørnar Olsen

Av
Cand. mag.
**Håkon
Glørstad**
og
Stud. mag. art.
**Ingunn
Holm**
*Universitetets
Oldsaksamling,
Oslo*

■ Bjørnar Olsen, du har som arkeolog kommet med originale bidrag til faget. Du settes i forbindelse med den postprosessuelle og spesielt den poststrukturelle arkeologien. For mange er disse begrepene uklare. Fortell litt om hva termene innebærer.

□ Det blir ikke helt enkelt. Postprosessuell arkeologi er en sekkebetegnelse på en rekke ulike retninger som bare har felles at de stiller seg kritisk til den såkalte prosessuelle arkeologien. De står tildels langt fra hverandre teoretisk: Det er bla. marxistisk inspirert, strukturalistisk inspirert arkeologi og de mer fortolkende retningene som bla. Ian Hodder står for, i form av den kontekstuelle arkeologien. Et moment som også har kommet til er den kritiske arkeologien. Den ser på hvilken rolle arkeologien spiller som sosial og politisk praksis i samtiden. Postprosessuell arkeologi favner om alle disse tingene. En del arkeologer, og kanskje spesielt Ian Hodder, har forsøkt å samle en del av dette i

en mer helhetlig teori. Det har vel ikke alltid blitt like vellykket, fordi disse retningene er så uenige med hverandre. Man kan vanskelig forene dem i et overordnet, teoretisk perspektiv.

Jeg skulle ønske vi kunne gå bort fra en betegnelse som postprosessuell arkeologi. Den prosessuelle arkeologien derimot, var relativt enhetlig, den var basert på et felles vitenskapsteoretisk fundament. Det er ikke tilfellet for den postprosessuelle arkeologien.

■ Hva har du selv jobbet mest med innen disse postprosessuelle retningene?

□ Magistergraden min var skrevet ut fra en nokså klar struktur-marxistisk modell. Jeg var inspirert av Jonathan Friedman, Maurice Godelier og andre franske sosialantropologer. De har forsøkt å tillempe marxistisk tenkning på såkalte primitive samfunn. Dette virket veldig besnærende, og jeg forsøkte å bruke dette på arkeologisk materiale. Det var fruktbart, men jeg var ikke oppmerksom på de kritiske momentene i anvendel-

"Det ligger helt klart en determinisme i marxismen,..."

sen av denne arkeologien. Senere har jeg nok blitt mer betenkt på å benytte den. Det ligger helt klart en determinisme i marxismen, og de tilskriver økonomien en for overordnet rolle. Samtidig er det et kjernepunkt i marxismen at kimen til endring ligger i samfunnet, ved iboende konflikter i det. Dette er viktig for å kunne forstå hvorfor samfunnene forandrer seg. Når disse konfliktene utvikler seg får man endringer. Motsetningene kan være hva

som helst, ulik adgang til makt, ressurser, eller kan gå på forholdet mellom mann og kvinne.

Fra 1985 til 86 oppholdt jeg meg i Cambridge. Der ble jeg veldig inspirert av strukturalismen og poststrukturalismen. Senere har jeg forsøkt å gå grundigere inn i en del av disse perspektivene. Jeg har forsøkt å sette meg inn i en del av grunnlagsmaterialet, og det er vel der jeg står i dag. Jeg prøver å tenke på hva slags konsekvenser disse perspek-

"Mye av arkeologien som handler om gjenstandene er fremdeles veldig tradisjonell i sin tilnæringsmåte."

tivene har for den typen arkeologi jeg tidligere drev, og den arkeologien som jeg vil drive med nå.

■ Det er mange som synes de har hatt problemer med å knytte den teorien de har lest til det arkeologiske materialet. Hvilke tanker har du gjort deg opp om slike problemer?

□ Jeg tror at en del av den teorien som er tilknyttet post-strukturalismen går på felt som ikke har en direkte praktisk anvendelse. Det går mer på hvordan vi erkjenner og erfarer, på selve forskningsprosessen: Hva slags kriterier vi bruker når vi bygger opp en argumentasjon, hva vi legger vekt på, osv.

Dette er viktig, men man kan ikke si at "nå vil jeg praktisk anvende det" og "nå vil funn i marka fortone seg annerledes". Mye av arkeologien som handler om gjenstandene er fremdeles veldig tradisjonell i sin tilnæringsmåte.

Man får derfor et teoretisk apparat som kommer i konflikt med dette. Det er her noe må justeres: Forholdet mellom en tradisjonell empiristisk måte å se på data, og de nye teoretiske perspektivene.

Her tror jeg at strukturalistisk tenkning gir mange dimensjoner til konkrete historiske analyser, som analyser av gravmaterialet, helleristninger og boplasser. Det kan vise noe

mer om hva slags kategorier man tidligere ordnet verden i. Man kan naturligvis ikke være sikker på at det var slik folk ordnet verden, men strukturalismen gir oss en mulighet til å tenke omkring dette.

■ De fleste av disse teoriene er jo utviklet for å brukes på et skriftlig eller talt materiale, ikke for analyse av materiell kultur.

□ Det er riktig, og der har vi to problem. Det ene problemet ligger i å skrive arkeologi. Materiell kultur i seg selv er stum. Når vi skal behandle den må vi lage en skriftlig analyse. Dette problemet går på bevissthet om hvordan man skriver arkeologi, hva slags skriveteknikker man bruker, og måten man presenterer stoffet på. Er det noen direkte forbindelse mellom skrift og ting, eller skjer det en omforming gjennom skriveprosessen? Når vi skriver så omsetter vi synsinntrykk i skrift, et medium der vi også har romaner og fortellinger. På et vis lager også vi fortellinger. Det er ikke sikkert at skillet mellom fiksjon og faglitteratur er så sterkt.

Vi bruker en del litterære teknikker. Her kan poststrukturalismen være til hjelp, for å bli klar over teknikkene vi bruker når vi skriver slik at vi blir skriveprosessen mer bevisst.

Det andre problemet går på hvordan vi fortolker materiell kultur. Det er riktig at hoveddelen av disse teoriene går på litterære arbeider, på tekst. Men det er fellestrekk mellom materiell kultur og tekst. Også tekster løsrives fra den som skrev. Et verk som f.eks. var skrevet på 1600-tallet lever i dag, det fortolkes stadig inn i nye rammer. Vi har en annen bakgrunn, så vår fortolkning tilfører teksten nye ting. Slik vil det også være med materiell kultur, den er også distansert fra de som lagde den. La oss ta megalittene. De har vært til gjennom kanskje 6000 år. Mennesker har hele tiden kommet til disse steingravene med ulik erfaringsbakgrunn og fortolket dem inn i ulike rammer. Det er derfor vanskelig å spørre hvem som har den rette tolkningen. Var det de som bygde disse steingravene? Gravene ble jo også benyttet i bronsealderen, og de ble gjenstand for mytisk dyrkelse av druider i middelalderen.

Det er visse fellestrekk mellom tekster og materiell kultur; det er vanskelig å knytte dem til forfatterintensjoner. Også med materiell kultur er det ofte slik at man ikke blir klar over mening før etter at tingen er produsert. Da megalittene var konstruert, begynte de å virke tilbake på menneskene. Arkeo-

logen Colin Renfrew tror megalittene sto i sentrum for ulike territorier. Det er vanskelig å tro at megalittene var reist for at de skulle være territoriemarkører. Jeg tror det var en idé som kom til etterpå. Megalittene ga opphav til slik tenkning. Slik påvirker materiell kultur oss.

■ Man kan vel tenke seg at også i det fortidige samfunnet var det uenighet om hva f.eks. megalittene betydde?

□ Nettopp, det er et viktig poeng. Det var ulike rammer for hvordan man skulle se på verden, avhengig om man f.eks. var mann eller kvinne. Mange skremmes av at ting kanskje ikke er så sikkert som man trodde det var, noe som kan innby til total relativisme. Men la oss ta vårt eget samfunn, la oss si utviklingen gjennom de siste tyve årene. Vi har all mulig tilgjengelig informasjon, allikevel vil samfunnsforskere i dag være høyst uenig om hva det var som bidrog til at det norske samfunnet ble som det ble. Hva som faktisk har skjedd i løpet av disse tyve årene vil det også være mange konkurrerende synspunkter på. Sånn vil det også være med forhistorien, vi vill ha konkurrerende og ulike syn. Dette henger sammen med at vi som skriver forhistorie i dag har ulike mål, interesser og bak-

"En fare med ensidig naturvitenskapelig samarbeid, noe arkeologien har vært tiltrukket av på 70 og 80 tallet, er at man glemmer at mennesker og kulturer har vært forskjellig til forskjellige tider."

grunn. Men også i forhistorien så menneskene forskjellig på verden. Det finnes mange forskjellige forhistorier.

■ Mange synes det er frustrerende at deres arkeologiske materiale er så ensidig og fragmentert at disse nye, inspirerende teoriene vanskelig kan brukes.

□ Til en viss grad vil nok materialet virke bestemmende på hvilke spørsmål det er rimelig å stille. Det er sikkert visse typer analyse som man ikke kan gjøre dersom man ikke har et egnet materiale. Men jeg tror at i all arkeologi er det såpass mye data tilgjengelig at det er en lang rekke spørsmål man kan stille.

■ Mellom teori og data står det en del metoder. Mange av dem ble utviklet i den prosessuelle arkeologien. Skal vi forkaste disse metodene og begynne på bar bakke?

□ Her tenker du vel på det Binford har kalt "middle range theory", at vi skal komme fram til metoder som skal gjøre det mulig å bringe det arkeologiske materialet fra en statisk kontekst over i en dynamisk. Ved visse transformasjons-prosesser eller metoder skal vi kunne gjøre data eller gjenstandene levende, "tine fram" de kulturelle prosessene. Han tenkte seg at når vi har brakt data over i en slik tilstand kan vi

tolke dem, som en slags etnograf som studerer levende samfunn. Jeg tror dette er veldig problematisk. Det eksisterer ikke noen metode som kan brukes slik.

Vi må være klar over at observasjon og datavalg er påvirket av vår teoretiske bakgrunn. Det er vanskelig å skille fortolkning fra observasjon, det er prosesser som glir over i hverandre. Data får bare mening i en fortolkningsramme. Man flirer gjerne av folk som snakker om teoretiske data, men det er ikke så galt: Når vi tilskriver data visse egenskaper, så ligger et teoretisk resonnement til grunn for våre observasjoner og klassifiseringer.

Montelius sa at "typene springer en i øynene fra materialet". Selvfølgelig lå det en ide bak om at han kunne innordne typene i slike typologiske rekker. Den prosessen han sa var helt intuitiv, var i minste fall grunnlagt på ideer om evolusjon.

■ Tror du arkeologien kan klare seg uten evolusjonsbegrepet?

□ Nei. Det er nok en del uheldige sider ved evolusjonismen som man kan forsøke å eliminere, men visse grunntrekk blir igjen. I hele sitt vesen er arkeologien bygd opp omkring prinsippet om formenes utvikling over tid. Vi er

alle mer eller mindre avhengig av typologisk tenkning, uansett hva slags analyse du vil gjøre. Det er vanskelig å tenke seg arkeologien uten noen form for evolusjonistisk perspektiv. Det er en drøy påstand, men muligens vil arkeologien forsvinne om man fjerner evolusjonsbegrepet. Forsvinner evolusjonsbegrepet fra arkeologien må det virkelig en revurdering til. Det vi kommer ut med da er jeg ikke sikker på vi vil kalle arkeologi.

■ De fleste arkeologer lar materialet gå gjennom en

“kvern” av metoder som typologi, pollenanalyser, C14-analyse, fosfatkartering, osv. Skal vi prøve å endre på disse metodene, sette dem inn i det teoretiske rammeverket, underlegge dem en kritisk vurdering?

□ Mange arkeologer tror at pollenanalyser kan brukes uten fortolkning. Men botanikere er uenige om hvordan man skal lese pollendiagram, noe som har store implikasjoner for kulturhistorisk tolkning. De fremstilles ofte som “harde data”, men de er også

gjenstand for fortolkning. Vi må selvfølgelig bruke analyser som C14, men vi må erkjenne at vi også tolker dem. Får vi et C14 resultat, spør vi alltid om det er rimelig. Er det urimelig godtar vi det ikke, det må ligge innenfor rammen av det forventede. Slike metoder er viktige å bruke, men vi må ta dem for hva de er. De er også åpne for fortolkning, ikke gudegitte svar. En fare med ensidig naturvitenskapelig samarbeid, noe arkeologien har vært tiltrukket av på 70 og 80 tallet, er at man glemmer at mennesker og kulturer har vært forskjellig til forskjellige tider. Man glemmer at her ligger det sosiale og ideologiske prosesser til grunn. Vi har i vårt samfunn f.eks., bare sett på natur som en nytteressurs. For folk i tidligere tider kan vi tenke oss at naturen var mye mer. Sosiale og kosmologiske system var lest inn i naturen. Gjennom den fikk man bekreftet verdensbildet og religionen. Slik var ikke naturen bare et objekt for nytte, men en viktig del av struktureringen av det sosiale og det ideologiske. For å lære og forstå dette kan ikke arkeologen bare samarbeide med naturvitenskapsfolk, men i større grad orientere seg i retning av de humanistiske og samfunnsvitenskapelige fagene.

■ Hvordan skal arkeologen greie å formidle at de tolker data, at de bare presenterer en av mange alternative forhistorier og at menneskene i fortiden også hadde mange forskjellige oppfatninger av sin virkelighet?

□ En måte å gjøre det på er å starte med vårt eget samfunn. Vi må vise dem at det finnes ulike meninger om årsaken til at vi befinner oss i dagens situasjon og at mennesker har forskjellig syn på hvordan man skal forstå verden. Vi må få folk til å forstå at sånn var det nok også i forhistorien. Vi må vise dem at det ikke er enkelt å tolke menneskelig handling, at det finnes mange måter å gjøre dette på. Noen vil nok da si at vi ikke er troverdige vitenskapsfolk. Men det er bare i henhold til det vitenskapsbilde vi har bygd opp, bilde av en sikker vitenskap. Dette må vi fjerne oss fra og heller prøve å gjøre folk aktivt interessert i hva det er arkeologene prøver å fortelle. Vi må få dem til å spørre: "Hvorfor vil de få oss til å tro dette, hvorfor er det ikke andre historier som kommer fram". Man må kunne slippe seg litt løs og si at det finnes alternative tolkninger. Vi må vise at det har vært endring i fremstillingen av forhistorien, f.eks. de siste 100 årene, og få folk til å

spørre seg hvorfor synet på forhistorien har endret seg. Vi må ikke ende opp med det bilde at vi nå sitter med den riktige versjonen av forhistorien, tidligere var det bare spekulasjoner. Vi må vise at historien også i dag, er laget av personer som lever i en sosial og kulturell sammenheng, som velger å vektlegge visse ting. Vi må dra folk inn i en kritisk dialog med arkeologene. Det er den veien vi er nødt til å gå, om arkeologien skal ha noen annen rolle i samfunnet enn som en del av en avansert kulturindustri.

■ Så arkeologene må tørre å ta mer friske standpunkter, finne nye, engasjerende versjoner av fortiden?

□ Ja, det er veldig viktig. I ettertid vil man nok si: "Herregud, har jeg skrevet dette!", men det å si forskjellige ting skaper en debatt og får frem andre nyanser. Vi snakker mye i dag, om enn i en annen sammenheng, om et fargerikt fellesskap. Arkeologien må også prøve å bli et fargerikt fellesskap. Ulike perspektiver må få eksistere sammen og inspirere hverandre. Døden for en vitenskap er å ha noen oppfatninger som hele tiden dominerer over andre; der noen få bestemmer hva som skal sies.

Det er jo strenge kriterier for hva og hvordan man kan

skrive. Bare i populære artikler kan man slå seg løs, og skrive hva man vil, men også da skal man ha en spesiell form og et spesielt språk.

Det er klart at det virker hemmende når man tvinges inn i normaliserte former. En vakker dag ender den mest radikale opp med å være akkurat lik de andre. Det er en av de farene med systemet vi har, det virker så konserverende. Men tross alt synes jeg arkeologien i Norge er litt mindre konservativ enn den i Syd-Skandinavia. Der merker man tradisjonene godt. Danmark og deler av Sverige var veldig tidlig ute med arkeologi. De har historiske tradisjoner for hva som er god praksis. God arkeologi er å kunne materialet til fingerspissene. Ser man på mye av det som publiseres i Danmark i dag, så er det ikke vesensforskjellig i oppbygning fra det som ble publisert på slutten av 1800 tallet. Det er en tradisjon som er blitt etablert og som det er veldig vanskelig å bryte ut av.

Her tror jeg Tromsømiljøet har en fordel. Det har ikke disse tradisjonslenkene på samme måte som i Sørskandinavia. Arkeologer har kommet og gått. De har ikke bygd opp en egen skole for hva arkeologi skal være, slik jeg har inntrykk av at det har vært på en del av de eldre lærestedene.

"Døden for en vitenskap er å ha noen oppfatninger som hele tiden dominerer over andre; der noen få bestemmer hva som skal sies."

BORRE

en formidlingsteoretisk frikobling

Av
Stud. philol
Torstein
Arisholm
Institutt for
Idehistorie,
Universitetet i
Oslo

"Det gjelder å slå
tiden ihjel - ellers bare går
den og går den"

Ove Weistad;
Tomheten etterpå, 1975.

I forrige Nicolay ble det trykket en artikkel hvor de formidlings-teoretiske problemer og utfordringer man står overfor i forbindelse med Borreprosjektet ble presentert ("Borre - en formidlingsteoretisk utfordring"). I teksten ble det framhevet at formidlingens karakter og innhold fortøner seg som en stor og viktig utfordring på bakgrunn av den nyere teoretiske diskusjon i arkeologifaget. Og "Formidling har også vært et av prosjektets viktigste oppgaver" (side 4). Som leser ventet man da å finne både en redegjørelse for de nye teoriene, samt refleksjoner omkring formidling på bakgrunn av disse. Men etter å ha lest igjennom teksten, var skuffelsen over uinnfridde forventninger altover-

skyggende. Dette skyldtes nok først og fremst at teksten overhodet ikke inneholdt noen beskrivelse av nye teorier.

I denne artikkelen vil jeg ta for meg både tekstens teoretiske postulater og de handlingsimperativer som ble utledet derav.

Men aller først benyttes anledningen til å kommentere et lite curiosum - den oppfatning av arkeologer som debattanter som tilkjennegis i teksten. Fenomenet er relativt raskt å behandle - både fordi den spissformuleringen jeg tar utgangspunkt i er særdeles spiss, og fordi jeg selv ikke pretenderer å erstatte den med noe tilnærmet like spisst. Mine kommentarer i tilknytning hertil er mer å betrakte som ledd i en *begrepsmessig redningsaksjon*. "Arkeologer blir, bevisst eller ubevisst, deltagere i dagens samfunnsdebatt, enten de vil det eller ei", kunne man lese i artikkelen (side 6f). Dette er en interessant påstand, ettersom arkeologers faktisk synlige

BORRE -)
TEORETI

Av
Lise
Nordenborg
og Bjørn
Myhre

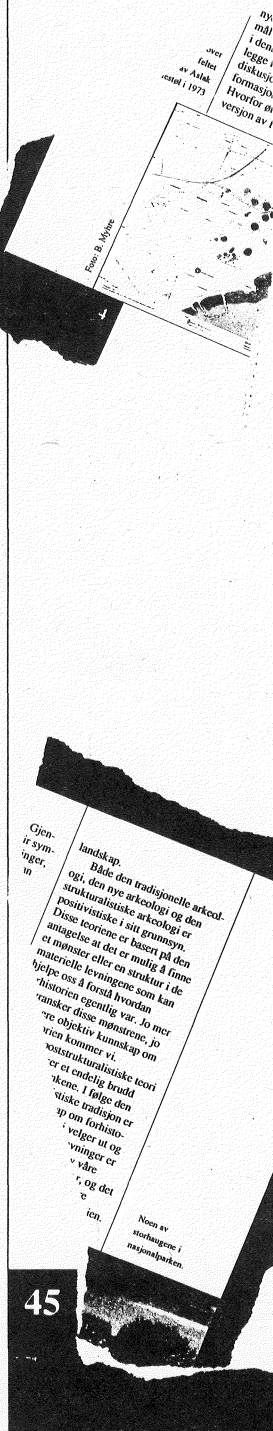
Borreprosjektet i
kulturell
legge de
bakgrun
vært et
oppg.
teore
for
v?

Kan
Borre og grav
utarbeide
L.

aktivitet i Samfunnsdebatten ikke er av generende stort omfang. I teksten ble det med andre ord tilkjennegitt en ganske "romslig" definisjon av begrepet 'samfunnsdebatt'. Arkeologer rykker selvsagt med jevne mellomrom ut for å redde allehånde kildemateriale og "Vår kollektive hukommelse", men disse framstøtene kan vanskelig kalles *debatt* i alminnelig, dagligspråklig betydning. Skal man ha sine ord i behold, må arkeologene altså komme inn i Debatten på en annen måte enn den eksplisitte. Man kan naturligvis hevde at arkeologer er debattanter i kraft av sin maktutøvelse gjennom håndheving av loven, men for undertegnede synes *politikk* eller *forvaltning* å være bedre betegnelser på en slik aktivitet. Nå er naturligvis skillet - i absolutt forstand - mellom *debatt* og *politikk* fiktivt. Så selv om denne distinksjonen - for de fleste av oss - har en uomtvistelig heuristisk verdi, kunne debattbegrepet latt seg forsvare. Men når det i tillegg ble åpnet for at *debatt* kunne være "ubevisst", er 'debatt' i ferd med å tømmes fullstendig for innhold. Følgende bør kunne fastholdes: Verken det å ha makt eller det faktum at ens arbeid har samfunnsmessige implikasjoner gjør en nødvendigvis til en debattant!

Selvom det kan synes edlere å være innlemmet i *debatt* enn i *forvaltning*, vitner det om *fantasiløshet* at det i *teksten* ikke benyttes mer raffinerte metoder enn *ren strikk-semantikk* når behovet for å plassere seg på *offentlighetens høydedrag* melder seg.

I *teksten* ble det lagt fram en kort fagteoretisk historie der "Den post-strukturalistiske teori" ble presentert som noe *nytt*, befriende og utfordrende, og alt annet ble betegnet som *positivistisk*. "Ifølge den poststrukturalistiske tradisjon er objektiv kunnskap om forhistorien umulig. Når vi velger ut og tolker forhistoriske levninger er vi hovedsakelig styrt av våre egne verdier og erfaringer, og det vi egentlig gjør er å overføre disse holdningene til forhistorien. Derfor blir den verdinøytrale forsker en *illusjon*" (side 5). At dette ble presentert som en relativt ny innsikt er i seg selv urovekkende - og især hvis det er symptomatisk for det teoretiske diskursnivå innen arkeologien generelt i Norge. Om ikke før ble disse poengene grundig turnert av den tyske sosiologen Max Weber. Weber døde i 1920. Da det videre ble hevdet at "Denne teorien (den post-strukturalistiske) krever at vi må være bevisst hvilket bilde av fortida vi ønsker å skape -

våre grunner for å velge ett spesielt bilde - og ikke minst være oppmerksomme på hvilke konsekvenser vårt valg får for publikum og samfunnet" (side 6), ble ikke forundringen over bruken av begrepet 'post-strukturalisme' mindre. Hvis vi plukker denne påståtte "poststrukturalismen" fra hverandre, ser det ut til at dens viktigste bestanddeler er 1) den nevnte weberianisme, 2) en litt dvask form for kritisk teori, samt 3) et fundament bygget på erfaringer fra "surfing" på hermeneutikken. Den "nye" posisjonen representerer med andre ord intet annet enn ukontroversiell "mainstream" vitenskapsteori. (Men det er jo hederlig nok !). Det kan naturligvis være at arkeologers begrep om 'post-strukturalisme' er et annet enn filosofers og litteraturviteres. Men er det ikke, tross alt, mer redelig å tilpasse seg den alminnelige språkbruk, selv om dette måtte avsløre at man ikke er helt oppdatert i det vitenskapsteoretiske vokabular ?

Jeg vil ikke her innlate meg på å beskrive hva post-strukturalisme *er* - og langt mindre vil jeg forsøke å definere "Den poststrukturalistiske teori". Det er imidlertid åpenbart at *Nicolay* har formidlet en utilbørlig forenkling av det komplekse teore-

tiske landskap vi av bekvemmelighetshensyn benevner med ordet "poststrukturalisme".

Så til det viktige spørsmålet om hvilken forhistorie som skal fortelles om Borre? Det er ikke vanskelig å slutte seg til påstanden om at det hovedsakelig er representanter for de øverste sosiale lag i samfunnet som skriver historien - heller ikke at disse tidligere har vært svært opptatt av det monumentale og det rikshistoriske (side 9). Og slik historieskrivning er antagelig ikke lenger noen holdbar strategi. For det finnes åpenbart grenser for hvor mange ganger vi orker å høre den samme historien - og for hvor mange ganger det er hensiktsmessig å fortelle den. Dermed dukker utfordringen opp: Hvilken forhistorie skal dagens arkeologer fortelle om Borre? I teksten var man sterkt opptatt av at man nå kan *velge* hvilken historie som skal fortelles - ja, det virket faktisk ikke bare som om man var *opptatt* av denne tanken - *trollbundet* er kanskje en rimeligere beskrivelse. Og *det* er selvsagt med på å gjøre det vanskelige valget av formidlingsstrategi *enda* vanskeligere. Det ble imidlertid spesielt pekt på at "taperne" må komme mer fram i lyset - trellene som trolig bygget haugene, slavene som det helt sikkert finnes

EN FORMIDLINGS- OPPGAVE

prosjektet er et
ningsprosjekt som
"Åttått i to og et halvt
Målsettingen for
er vært å plassere
i en kronologisk og
kontekst, samt kart-
legge økonomiske og sosiale
n. Formidling har også
prosjektets viktigste
del bakgrunn i den
diskusjon som har
for faget, har vi
å ta stilling til
teoretiske spør-
ser å redegjøre for
en. Vi vil her
en på en
holdet av den in-
publikum.
i å presentere en
vrien, mens vi

unmlater å ber
hva blir de id
politiske kon
valg?
TEORI, ET
FORMIDLINGS-
De mater
menneskel
viktigste k
arkologe
norsk ark
av selve
museene
mentene
Etter
spesielt
"den ny
70-tallet
for for-
skolelog
sosiale
viktig
ble å
terist
intep
Der
utv
for

spor etter (side 9). Grupper som tidligere har vært kneblet bør få komme til orde, slik at formidlingen kan bli mest mulig pluralistisk og åpen. "...vi må akseptere at det ikke bare finnes en forhistorie, men mange, avhengig av hvem som skriver fortellingen" (side 6). Dette siste er naturligvis korrekt - og elementært. Det som imidlertid er urovekende er at valget av hvilken historie som skal fortelles utelukkende synes å være forankret i politikk. Alle historier synes å være like gode; det eneste som skiller dem er de politiske motivasjoner og implikasjoner. "...vi må være klar over at våre valg alltid er basert på politiske holdninger og vil få politiske konsekvenser" (side 9).

Undertegnede etterlyser en viss edruelighet midt i den befriende pluralitetsrusen! Finnes det virkelig ikke visse kildeimmanente kriterier som gjør noen versjoner og spørsmål mer interessante og fruktbare enn andre? Kan vi ganske enkelt *bestemme oss for* at eksempelvis "tapernes" historie er den som nå er mest interessant, den som nå skal fortelles - og at den er akkurat like rimelig som alle andre historier? Gir ikke kildematerialet *noen* indikasjoner på hva vi skal fortelle? For å sette det på spissen: Kan virkelig arkeolo-

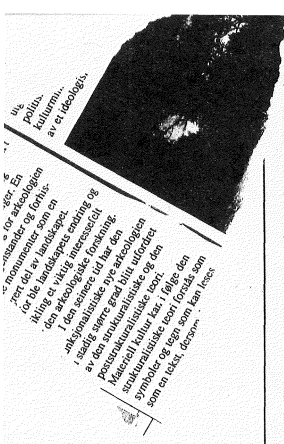

ger, som tar utgangspunkt i Borre-materialet, gi oss like interessante og troverdige opplysninger om jernalderens A: medieteor, seksuelliv, avvikere og sosialiseringsmønstre - for å nevne noe - som det kan gi om B: for eksempel håndverkstradisjoner, erverv og bosetningsstruktur? Vil det ikke, selv om man (naturligvis) ikke tror på absolutte sannheter, være så store gradsforskjeller i *sannsynligheten* mellom utsagn av kategori A og kategori B at man bør besinne seg på helt å viske ut skillet mellom diktning og vitenskap, slik den

Borre.

Foto: Eirik Irgens
Johnsen.

Copyright:
Universitetets
Oldsaksamling

nødvendige konsekvens av tekstens budskap med rimelighet kan tolkes? Er det ikke *noe* ved arkeologens kilde-materiale som gjør at han/hun bør la være - for eksempel - å tale om Borre-bøndenes poetikk, på samme måte som filosofen - ut fra sitt kilde-materiale - ikke bør uttale seg om Platons husgeråd? Hvis svaret er "Jo!", er det ikke slik at vi selv kan bestemme hvilken fortelling vi vil fortelle; da er det også kildeimmanente kriterier i spill - da er det også karakteristika ved materialet som er med å bestemme hvilke problemer og spørsmål forskeren skal fordype seg i. Hvis svaret er "Nei!", utviskes skillet mellom diktning og vitenskap. En slik utvisking er populær for tiden, og forholdet mellom litteratur og vitenskap er også, som vi vet, et problem som blir løpende debattert i vitenskapsteorien. Det er imidlertid vanlig at et såpass radikalt standpunkt, som det som ble forfektet i *Nicolay* nr. 1/91, blir bedre legitimert. Selvom arkeologene nærmest har monopol på hele den pre-litterære fase i menneskets tilværelse, kan de ikke, som vitenskapsfolk, servere hva som helst. (Kanskje er også forhistorien om Borres "tapere" nettopp et slikt felt som bør overlates til skjønnlitteraturen?). Det faktum at

verken moralfilosofier eller religionshistorikere beskjeftiger seg med Borre-trellenes etikk, betyr ikke nødvendigvis at dette er et forsømt område som arkeologene snarest må gripe fatt i. Det ville naturligvis være interessant å vite noe om dette, men muligheten bør holdes åpen for at det *ikke er grunnlag* for å uttale seg vitenskapelig om dette - og om mye annet. Valg av formidlingsstrategier må derfor alltid forankres i tilgjengelig kilde-materiale og politiske preferanser - ikke *bare* politikk.

Jeg vil runde av denne teksten med å påpeke to aporier i artikkelen om Borre som en formidlingsteoretisk utfordring.

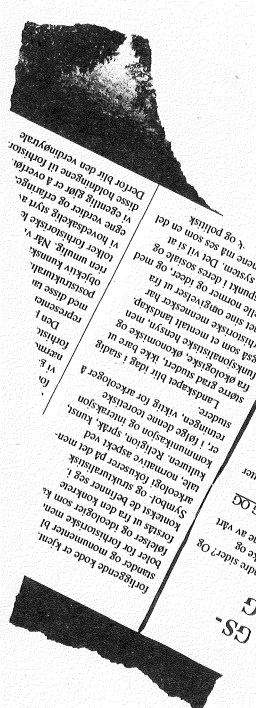
Når det i artikkelen ble tatt til orde for at andre enn representantene for de øverste sosiale lag må få slippe til, er det en dårlig strategi å late som om fagarkeologer selv kan påta seg denne rollen. De er jo "styrt av sine egne verdier og erfaringer". Når fagarkeologer tror de kan tre ut av sin forståelseshorisont og ivareta undertrykte interesser ved å "skifte hatt" (les: plukke en ny formidlingsstrategi som påstås å ha sitt utgangspunkt i en ny teoretisk posisjon), oser det av monopolinnstilling. Hvorfor ikke la taperne selv skrive sin egen historie - hvis da dette *er* så viktig? For det

bør også holdes en mulighet åpen for at det kan ha vært vektige grunner til at noen tapte og noen vant: Kanskje hadde ikke taperne noe særlig på hjertet. Kanskje var deres budskap av en ytterst enkel karakter, noe uinteressant i forhold til hva vinnerne kunne framvise - noe som hadde liten viktighet for hvordan samfunnet ble seende ut. Dette lyder muligens provoserende, men jeg vil påstå at Wienerfilharmonikerne har mer å formidle enn tusen personer som spiller på kam. Og jeg vil påstå at J. L. Borges' dikt sier mer om vår samtid og dermed fortjener større oppmerksomhet enn de utallige skrivebordskuffers "hjerne/ smerte - lyrikk".

Det må avslutningsvis også påpekes at man i teksten faktisk går utpreget positivistisk til verks. Det ofres halvannen side på å presentere de positive data man har om Borrefeltet. Og det understrekes at det nå er arkeologenes oppgave å avdekke sporene etter de menneskene vi per idag vet lite om (les: de undertrykte) (side 9). I ettertiden vil det ganske sikkert se penere ut å ha tatt de svakes parti, men hvis målet er å gi disse gruppene ("den tause majoritet") en oppreisning - la også de undertrykte få komme til orde, slik at bildet av forhistorien kan bli komplett, er man

skremmende nær den gamle drømmen om å si noe om hvordan det egentlig var - med andre ord: Tilbake i positivismen som ble kritisert så grundig innledningsvis. I stedet for å løse opp de arkeologiske kategoriene og betrakte materialet på nye måter er det altså fortsatt framgravningen av nye data som skal hjelpe arkeologene videre. Undertegnede vil derfor både tilkjennegi sin skuffelse over de teoretiske funderinger i artikkelen og påpeke at det er vanskelig å begripe hvordan det påstått post-strukturalistiske formidlingsprosjektet kan gå klar av et spontanpositivistisk tilbakefall.

Selvom det altså finnes visse detaljer å sette fingeren på, virker de presenterte tanker omkring formidlingen av Borrefeltets (for-)historie, totalt sett, både fornøytige og spennende; jeg ser fram til interessante publikasjoner og utstillinger. Påstanden om at formidlingsprosjektet springer ut av en ny teori og representere et brudd med tidligere positivismen synes derimot å være absurd. Men det er neppe heller særlig viktig, bare arkeologene kan fortelle oss noe nytt - noe som kan sette igang tankene, fantasien og viljen til å endre vår oppfatning av forhistorien.

ERIK SCHIA

OSLO INNERST I VIKEN, *liv og virke i middelalderbyen*

Av
Stud.
mag. art.
Knut
Paasche
Universitetets
Oldsaksamling
Oslo

Så var det endelig arkeologenes tur til å skrive Oslos eldste byhistorie.

Det har gått mer enn 40 år siden arkitekt Gerhard Fischer i 1950 skrev sin bok: "Oslo under Eikaberget", og nesten 70 år siden historiker Edvard Bull i 1922 skrev sitt verk om byen: "Kristianias Historie".

Enhver tid har sin historie, og i så måte faller Erik Schias bok: "Oslo innerst i Viken" godt inn i vår tids bilde av forhistorien. Men dette er langt mer enn en ny prakt-utgave om Middelalderoslo. De siste tyve års byarkeologiske undersøkelser er trukket med, og gir både en underbygning og et korreks til tidligere forestillinger om middelalderbyen. En rekke nye aspekter som er kommet fram gjennom de siste 20 årenes arkeologiske undersøkelser blir her presentert samlet.

Det er kommet en rekke mindre artikler, samt rene arkeologiske rapporter etter de byarkeologiske undersøkel-

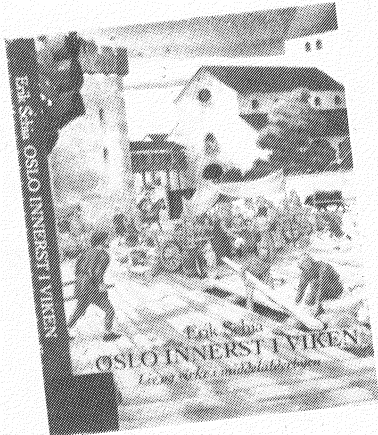
sene i Oslo de siste årene. Men en skikkelig samlet framstilling har vært savnet. Det var på høy tid at historikernes nærmest monopol på Oslos eldste historie ble brutt. Det passet også godt at denne boka kom ut rett etter at Cappelen gav ut sitt siste historiske verk om Oslo: "Byen under Eikaberg", Oslo bys historie bind 1, skrevet av historikerne Arnved Nedkvitne og Per G. Norseng.

Det er ikke så ofte arkeologer tør sette seg ned og spisse blyanten for å legge et materiale fram for et bredt publikum. Og når det en sjelden gang gjøres er det ikke ofte en lykkes i den grad Erik Schia her har gjort.

Det er virkelig spennende å følge Kong Håkon V Magnussons gravfølge fra Tunsberg til Oslo i 1319, samt Håkons menn videre inn i middelalderbyen, som er den ytre rammen for Schias framstilling. En og en blir de middelalderske monumentene, samt ulike arkeologiske undersøkel-

elser presentert og gjennomgått på en lettfattelig måte. Middelalderbyen Oslo legges her fram for leserne på et engasjerende vis, som sammen med Karl-Fredrik Kellers eminente tegninger gjør framstillingen utrolig levende. Med denne utgivelsen har publikasjonsrekken: "De arkeologiske utgravningene i Gamlebyen, Oslo" endelig fått sin rette plass midt mellom rene utgravningsrapporter og denne nye og langt mere lesbare framstillingen for folk flest. Er du ute etter tørre arkeologiske data som C14-dateringer, funnlistor eller nøyaktige oppmålinger fra arkeologiske undersøkelser i Gamlebyen må du heldigvis søke et annet sted.

Godt er det også igjen å kunne lese en arkeologisk framstilling solid forankret i det arkeologiske materialet. Dette har vi ikke så alt for mange eksempler på fra de siste årene. Riktig nok må de arkeologiske levningene presses ganske langt i såpass "populær" eller bred framstilling som denne. Noe dristige slutninger fra enkeltfunn, flotte illustrasjoner og krydring med velvalgte sitater fra historiske kilder, binder på mange måter leseren fast til én tolkning av levningene fra middelalderbyen. Godt er det derfor at forfatteren bruker

begreper som "slik kan det ha vært", eller "antagelig var det slik". Men det kunne nok vært rom for noen flere spørsmålstegn og alternative tolkninger av materialet enkelte steder.

Det finnes flere eksempler på noe dristige formuleringer som f.eks på s. 41: "Byens innbyggere levde i all hovedsak upåvirket av storpolitikken med aristokratiske giftemål og skiftende politiske allianser". Slike hendelser førte ofte til at hele byen ble brent ned, og rolig skal den være, som lar en slik hendelse gå upåaktet hen.

Det er allerede nevnt at enhver tid har sin historie. Men er det grunn til at vår tid også må lansere en egen grunnlegger av Oslo. Gir enkelte tidlige dateringer i det arkeologiske materialet oss grunn til å velge en annen konge som grunnlegger av byen? Det har påviselig vært bebyggelse i Viken før Harald Hårdrådes tid. Men likevel,

tenker vi oss utviklingen fra gård til tettsted med bymessig trekk, og endelig til by som en gradvis prosess, kan Harald Hårdråde godt få beholde æren for å ha gjort tettstedet til by eller kongelig regulert sentra og handelsplass. Vi kan ikke gå inn i kongerekken og plukke ut en ny grunnlegger hver gang vi får en ny C14-datering.

Selv om siste ord sikkert ikke er sagt i debatten om oppkomsten av Oslo og andre middelalderbyer, har vi her

fått en ny og meget god framstilling av det middelalderske Oslo som integrerer det arkeologiske materialet på en helt ny måte. Videre er boka mer enn en ren Oslo-historie. For de uinnvidde er boka også en god presentasjon av hva arkeologene egentlig driver med på en lettfattelig og morsom måte. Flott er det også at Schia heller ikke denne gangen lar sjansen gå fra seg til å slå et slag for bevaringen av Gamlebyen og et framtidig middelaldermuseum.

A N N O N S E

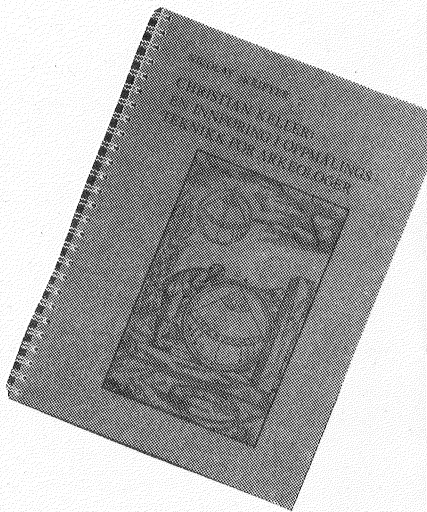
Adresse:

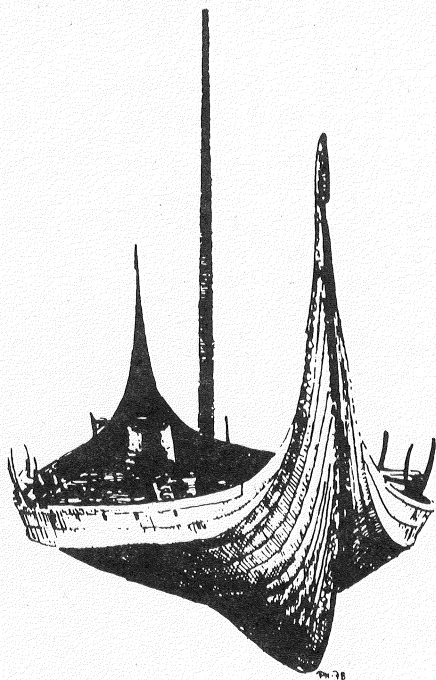
Navn:

Christian
Kellers bok:
En innføring i
oppmålings-
teknikk for
arkeologer, kan
ennå bestilles.

Pris kr. 80,-

Klipp ut og send slippen til:
Nicolay
Arkeologisk tidsskrift
Frederiksgate 2
0164 Oslo

UNIVERSITETETS OLDSAKSAMLING

VIKINGSKIPMUSEET

De tre vikingskipene
Oseberg, Gokstad og Tune

DEN FORHISTORISKE AVDELING

Rike samlinger fra forhistorisk tid
og middelalder. Av særlig
interesse Vikingtiden.

Åpningstider:

1/6 - 30/8 kl 11 - 15

1/9 - 31/5 kl 12 - 15

Mandager stengt

SOLVEIGS URTEHAGE

Norges første urtemagasin

Av
 Avd. leder
**Cecilie
 Jensen**
 Hedmarks-
 museet
 Hamar

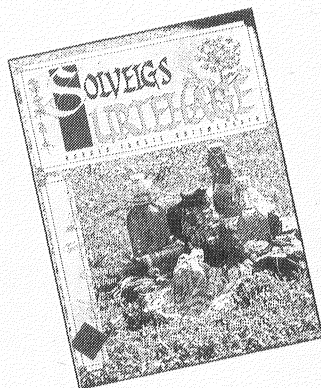

rets gledelige
 nyhet for urte-
 interesserte må
 være SOLVEIGS

URTEHAGE, Norges - ja, Nordens første rendyrkede urtemagasin. Påkostet og lekkert så det er en fryd!

Den som ønsker å fordype seg i alt hva en kan bruke disse allsidige vekstene til, har nå fått en frisk og inspirerende kilde å øse av. Det er nesten så det dufter krydderurter av trykksverten! Her finner du alt som har med glede og nytte av urter: fristende oppskrifter på mat og drikke, kosmetikk, urteverksted, reportasjer fra andre urtehager, urtemedisin, tro og overtro og andre glimt fra urtenes mangfoldige historie osv. Og, ikke å glemme magasinets "medarbeider i særklasse" - katten Feitens eget hjørne...

I hvert nummer får én utvalgt urt spesiell oppmerksomhet: I nr. 1 var det timian og i nr. 2 rosmarin. Neste nummer, som kom i november, blir det myntenenes tur - og dem er det mange av! Kjenner vi Solveig rett, blir det også

mye velkrydret jul i novembernummeret.

For den "nyvakte" - som for den "urtefrelse" kan SOLVEIGS URTEHAGE være et kjærkomment og kontaktskapende forum.

Solveig og Gjermund Walle har vært modige og satset. At publikum nå raskt viser sin interesse, er selvfølgelig viktig for urtemagasinet framtidig. Et abonnement er en glimrende julegaveidé til deg selv og andre.

HOVDEN JEANVINNMUSEUM

PRIS 45 / KR. 45

E I T N Y T T
 A R K E O L O G I S K
 M U S E U M
 B Y G D O V E R E I T U F T
 F R Å V I K I N G T I D A

O P P L E V K O R L E I S
 V I K I N G A N E
 L A G A J E R N

L Y D L J O S R Ø Y K L U K T

HOVDEN
 ØVST I SETESDAL

o p e :
 15. JUNI - 15. AUGUST
 KL. 11.00 - 18.00
 (elles etter avtale med
 HovdenFerie/Bykle kommune)

Bykle kommune

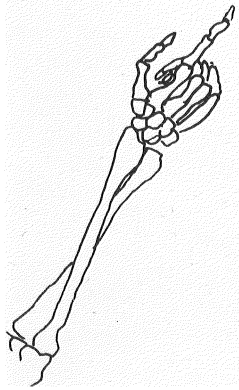
ABONNER PÅ

Fyll ut navn og adresse -
 sett inn kr. 100,- på
 postgiro: 0806.2050250 eller
 bankgiro: 7023.30.39878 -
 klipp ut slippen og send den til oss.

Navn: _____

Adresse: _____

A N N O N S E

OSLOBYMUSEUM

Kulturhistorisk museum for Oslo.
Framstilling av byens historie fra
middelalder til 1920.

Beliggende i
Frognerparken
i Frogner
Hovedgård.

Åpningstider
Tir. - fre.
10 - 16
Lør. og søn.
11 - 16
Man. stengt.

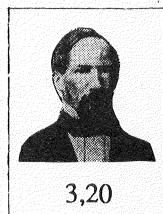
Billetter:
Voksne: 15,-
Barn/pensj. og stud.: 5,-

A N N O N S E

Universitetets Oldsaksamling
Frederiksgt. 2

0164 OSLO

3,20

VI FULGTE MED, GJORDE DU?

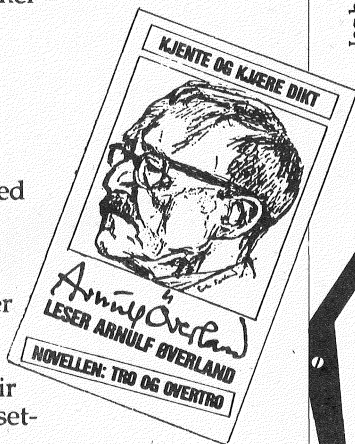
Eller tilhører du dem som tror at vi lever i fortiden; at vi i riksmålsbevegelsen kun er opptatt av å telle ord og lever på 1950- og 1960-årenes kampsaker. Da tar du feil.

Riksmålsbevegelsen er en moderne kulturbevegelse. Gjennom Riksmålsforbundet, forbundets lokalforeninger og Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur arbeider vi for å holde riksmålet i hevd; - og for å fremme andre kultursaker. Riksmålsbevegelsen bidrar aktivt til en rekke bokutgivelser og utdeler hvert år flere priser til forfattere, oversettere og journalister. Vi utgir også kassetter og plater med våre fremste og mest verdsatte forfattere og lyrikere. Språk- og kulturtidsskriftet "Ordet" utgis av Riksmålsforbundet. Bladet kommer med fire numre i året.

Som medlem får du:

- råd og hjelp i språklige og språkpolitiske spørsmål,
- bladet "Ordet" fire ganger i året,
- et eksemplar av Riksmålsordlisten ved innmelding,
- tilbud og rabatt på visse bøker som utgis av Det Norske Akademi,
- tilbud og rabatt på plater og kassetter av Riksmålsbevegelsen.

I år kan vi tilby deg julegaver som ikke blir lagt bort, men brukt om og om igjen; kassetene "Arnulf Øverland leser Arnulf Øverland" og "Om og av Henrik Ibsen" med skuespilleren Knut Wigert som kåserer om Henrik Ibsens liv og leser fra hans verker. Disse kan du bestille selv om du ikke ønsker å bli medlem. Øverland-kassetten koster kr. 90,-, Ibsen-kassetten kr. 105,-

Jeg bestiller _____ stk. av Øverland-kassetten á kr. 90,- og _____ stk. av Ibsen-kassetten á kr. 105. Kr. _____ er innbetalt på postgirokonto nr. 0805 5193909 / bankgirokonto nr. 9041.64.12307.
Navn: _____

Adresse: _____

Kuponen sendes til Riksmålsforbundet, Inkognitogaten 24, 0256 Oslo

Jeg ønsker nærmere opplysninger om Riksmålsforbundet.

ANNE STINE OG HELGE INGSTAD

THE VIKING

discovery of America

Av
mag. art.
Tom
Bloch-
Nakkerud

Nå har det kommet: Praktverket om oppdagelsen av Amerika i vikingtiden. Etter initiativ og to millioner kroner fra Utenriksdepartementet, har J. M. Stenersens Forlag AS utgitt "The Viking Discovery of America", forfattet av Anne Stine og Helge Ingstad. Det har blitt en illustrert bok på 286 sider i skinninnbinding, gullsnitt, fargetrykk og format større enn A4 - betryggende emballert i kassett.

De to professorene Finn Hødnebø og Jónas Kristjánsson har skrevet hver sin innledning. Forord finnes det også to av; signert henholdsvis Harald R og Vigdís Finnbogadóttir.

De aktuelle folier av Flateyjarbók (Grønlandinga saga) og Skálholtsbók (Eirik Raudes saga) er gjengitt som faksimiler i farger. For øvrig har Elizabeth S. Seeberg oversatt til engelsk, mens Johan H. Kippenbroeck har sørget for grafisk utforming.

Fremstillingen er like spennende som vitenskapelig instruktiv. Helge Ingstad tar utgangspunkt i sagaenes beretninger om grønlandenes reiser til Vinland. Godt rustet med egne erfaringer og historisk kunnskap, kombinerer han annen empiri om forutsetninger for liv og ferdsel i polaregnene med sagaenes utsagn. Resultatet blir hypotesen om at Vinland må søkes lenger nord på den amerikanske østkyst enn tidligere antatt. Sommeren 1960 legger han ut for å lete. Sammen med datteren Benedicte gransker han kysten fra fly og båt. Etter mange skuffelser med funn av levninger etter eskimoer, indianere, hvalfangere og fiskere, går de i land ved L'Anse aux Meadows. Der treffer de en mann som blir stilt det samme spørsmålet som Ingstad har har rettet til folk langs nesten hele den nord-amerikanske kysten. Denne gangen får han "riktig" svar. Tuftene som mannen tar Helge og Bene-

dicte med til, gir umiddelbart et norrønt inntrykk - et déjà-vu som Ingstad sier.

Etter dette blir det om å gjøre å foreta undersøkelser som eventuelt kan bekrefte boplassens alder og etniske opphav. Allerede året etter organiserer Ingstad utgravninger, med hustru og mag. art. Anne Stine som faglig leder. Når utgravningene avsluttes i 1968, har Anne Stine og Helge Ingstad ledet til sammen syv ekspedisjoner med deltakelse av fagfolk fra

Sverige, Island, Canada, USA og Norge.

Undersøkelsene av åtte hustuffer og diverse mindre anlegg gir som resultat at bosetningen har hatt norrønt opphav og kan dateres til rundt år 1000.

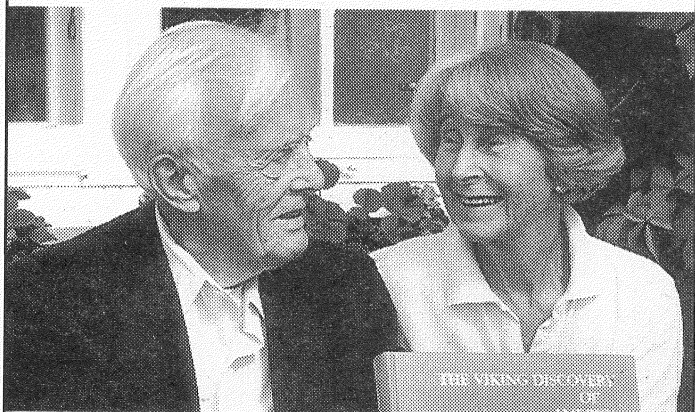
Bare det å finne den riktige "høystakken" kan være vanskelig nok når leteområdet er så stort som Vinland. Men Ingstads fant også "nålen" - bokstavelig talt ved at et av nøkkelfunnene var en ringnål av bronse!

Anne Stine og Helge Ingstad.
Foto: Tom Bloch-Nakkerud

De forandret historien!

Helge og Anne Stine Ingstad ble den 2. august i år internasjonalt hedret for en av de største oppdagelsene i vår tid. Vikingene var de første europeere som kom til Amerika – hele 500 år før Columbus.

THE VIKING DISCOVERY OF AMERICA

Nå foreligger praktverket som Det kgl. Utenriksdepartement har valgt til sin offisielle gavebok og som vekker internasjonal oppmerksomhet; håndinnbundet i helskinn med gullsnitt. Format: 32x26 cm.

Spesialutgave i begrenset opplag, signert av Helge og Anne Stine Ingstad. **Kr. 3.000,-.**

Usignert utgave. Kr. 2.500,-. Boken kan kjøpes i bokhandelen eller ved direkte henvendelse til Forlaget.

J·M·STENERSENS FORLAG A·S

Arbinsgt. 3, 0253 Oslo. Tlf. (02) 55 54 00.

Helge har skrevet om forutsetningene og oppdagelsen, Anne Stine om utgravningene. Tidligere har de foretatt den vitenskapelige publiseringen i hvert sitt bind, også da på engelsk. Når Utenriksdepartementet nå har stilt seg bak utgivelsen av en praktutgave, er hensikten å utbre kunnskapen om Amerikas oppdagelse gjennom Norges stasjoner i utlandet. Det kan derfor kalles en bivirkning at boken også er i alminnelig salg til kr 2.500 - eller 3.000 for den som setter pris på forfatterens signaturer.

Det er gledelig at Norge og Island har kunnet samarbeide og at uoverensstemmelser i noen utvalgte formuleringer ikke har stukket kjepper i hjulene for prosjektet. Jeg tenker her på Hødnebø's utsagn om at Vinlandsfarerne fulgte ruten by way of Iceland and Greenland, mens Kristjánsson omtaler de som oppdaget og bosatte seg i Vinland, som men from Iceland. Uenigheten kan minne om Tordenskiold - var han dansk eller norsk? En viss forskjell er det dog, at det i tilfellet med Vinland er den norske stat som ønsker å informere verden. Da er det positivt at uoverensstemmelsen kommer frem. Selv anser Ingstad Vinlandsfarerne for å være grønlendinger.

Anne Stine og Helge Ingstad

har stor ære av sin forskning og formidling, og har gjort en fremragende innsats også med denne boken. Vel fortjent har de høstet vidstrakt anerkjennelse for det de har utrettet.

For dem er det også en æresbevisning at departementet har valgt å satse såpass sterkt. At det likevel har blitt en praktbok i anførselstegn, synes jeg er et skår i gleden. Ambisjonene om å lage bokkunst har ikke blitt tilfredsstilt fullt ut. Det vises for eksempel ved at gjengivelsen av en rekke av fargebildene ikke holder mål. (Et bilde på s. 14 er riktignok gjengitt bedre enn da Nicolay brukte det på forsiden av nr. 55!) Noen illustrasjoner ser ut til å ha blitt reproduisert fra tidligere reproduksjoner. Når bildeteksten inneholder nummerreferanser til bildene, forekommer det at disse referansene mangler på bildene. Målestokk og nordpil savnes. Utover faksimilene burde illustrasjoner fra forskjellige kilder vært rentegnet i bokens egen stil. Forsøket på å elegantisere med initialer har ikke alltid lyktes, noe som kan skyldes at moderne tekstteknologi ikke er laget for bokkunst og praktverk. At initialene skifter mellom trykk i sort og en farge, synes så usystematisk at jeg antar det skyldes en feil.

Publikasjoner

TILSLUTTET
 NHO

Be om tilbud!

 SANDVIG A/S
Trykkeri

Sentralbord
(02) 88 49 11

Vestre Ringvei 5, 1800 Askim

Telefax
(02) 88 24 87

VI LAGER
NICOLAY,
OG GJERNE DINE
TRYKKSAKER

OGSÅ!

I JANUAR

OG FEBRUAR HAR VI

SPECIALPRIS PÅ

LEKRE VISITTKORT:

KUN KR.

75,-

FOR 250 STK.

PÅ RESIRKULERT

PAPIR

*Alle
trykk-
saker
profes-
sjonelt
og
rimelig*

FORD &
FORMGIVNING
SOLHEIM
TIDKEMUSIKKFORMIDLING

REHABSENTERET
1450 NESODDTANGEN
TLF/FAX 09 914262

NICOLAY NICOLAYSEN
FREDERIKSGT. 3
0164 OSLO

SOLVEIGS URTEHAGE

NORGES FØRSTE URTEMAGASIN

er blitt en suksess

Solveigs Urtehage er magasinet for alle som vil leve frodigere! Her er stoff for hageinteresserte, hobbyentusiastene, naturelskere, reiselystne og de som er opptatt av helse og velvære.

- * 4 utgivelser i året
- * 68 sider
- * 4 farger
- * Rikt illustrert
- * Vakkert utsmykket
- * Spennende innhold

Bli abonnent ved å skrive, ringe eller faxe inn din bestilling til oss.

4 nr i 1992 kr. 220,-

**MORIA
FORLAG A/S**

Prestvika, Valle, 3960 Stathelle
Tlf. 03-979897 – Fax 03-979857

Osebergsommeren 1904 er blitt et begrep i norsk arkeologi. De sensasjonelle funnene fra gravhaugen i Vestfold imponerte en hel verden.

For Universitetets Oldsaksamling representerte alle gjenstandene en enorm utfordring med hensyn til konservering. Bildet viser en preparant i arbeid med noen av treartefaktene.

I bakgrunnen henger oppropet fra innsamlingsaksjonen til Gokstadskipets konservering.

Foto: Universitetets Oldsaksamling.

Annonser i NICOLAY 1992

priser:
1000,- 1/1 side
600,- 1/2 side
400,- 1/4 side

For praktiske
opplysninger kontakt:

Nicolay
ARKEOLOGISK TIDSSKRIFT
Universitetets Oldsaksamling
Frederiksgt. 2, 0164 Oslo